

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра мов і методики їх викладання

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «Магістр»

на тему:

**Методика формування навичок культури усного мовлення у початковій
школі на основі гейміфікації**

Виконала:

студентка II курсу магістратури, 61 групи
спеціальності 013 «Початкова освіта» Науменко
Анна Валентинівна

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент Кміть Олена Володимирівна

Роботу подано до розгляду «__» _____ 2023 року

Студентка

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від «__» _____ 2023 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

(підпис)

Ірина ТУРЧИНА
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ УСНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ГЕЙМІФІКАЦІЇ.....	8
1.1. Психолого-педагогічні основи успішного формування культури усного мовлення учнів початкових класів.....	8
1.2. Напрями формування культури усного мовлення молодших школярів.....	17
1.3. Гейміфікація як технологія розвитку усного мовлення дітей молодшого шкільного віку.....	22
Висновки до першого розділу.....	37
Розділ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ УСНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ГЕЙМІФІКАЦІЇ.....	40
2.1. Ігрові вправи для формування навичок культури усного мовлення дітей молодшого шкільного віку.....	40
2.2. Модель формування культури усного мовлення школярів на основі гейміфікації.....	47
2.3. Організація, проведення педагогічного експерименту та інтерпретація його результатів.....	55
Висновки до другого розділу.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. У контексті концепції «Нова українська школа» сучасне інформаційне суспільство передбачає впровадження початковою школою важливих освітніх функцій, а саме розвивальної та соціальної. Одним з найважливіших показників рівня культурної людини, її інтелекту є мова.

По тому, наскільки змістовно, чітко і правильно учень висловлює свої думки, можна судити про його загальний розвиток. Мовленнєва змістова лінія навчання української мови в Державному стандарті початкової ланки освіти й чинній навчальній програмі є основною. Вона передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів, їхнє вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання і впливу [14].

В епоху соціальної комунікації, яка утворюється завдяки законам спілкування, а також поряд з цим передбачає застосування наукових знань про мовлення – ця проблема є особливо актуальною. Продуктивний період вивчення мови – дошкільні та перші шкільні роки. Подальший мовний розвиток дітей, успіхи в навчанні, оволодіння іншими шкільними дисциплінами залежатиме від того наскільки буде міцним зв'язок між тим, що вони бачать і тим, як його пояснюють. Також, не треба забувати й про розумові здібності дитини, які залежать від правильного, багатого, емоційно-забарвленого її мовлення [44].

Освітній процес у початковій школі все більше сприяє впровадженню інформаційних технологій, які кардинально змінюють процес оволодіння знаннями та практичними навичками молодших школярів. Відповідна соціальна ситуація повинна сприяти та надавати всі умови для організації особливої діяльності, у якій молодші школярі могли б себе вільно почувати, реалізовуватися, впевнено долати нові випробування. Такою є ігрова діяльність як універсальний і ефективний чинник. Нині однією з дієвих методик організації освітнього процесу молодших школярів є ігрова діяльність, або гейміфікація [21].

Отже, усе більш значущою стає проблема формування належного рівня інформаційної культури молодшого школяра, з одного боку, та розвиток ігрової діяльності за допомогою засобів інформаційних технологій, з іншого боку [22].

Такий освітній процес повинен бути скерованим, організованим і спрямованим відповідно до освітніх програм початкової школи [38]. Вивчення формування навичок культури усного мовлення дітей на основі гейміфікації є актуальним [44] з кількох причин: гейміфікація сприяє збільшенню інтересу в процесі навчання учнів, використання ігор та конкурсів, які включають у себе елементи змагання, сприяють мотивації і заохочувати дітей до активності у навчанні, усне мовлення є важливою складовою комунікативних навичок, які діти повинні засвоїти на ранніх стадіях навчання, а гейміфіковані завдання сприяють розвитку навичок висловлювання думок, слухання та взаємодії з іншими дітьми [77].

Окрім того, такий вид діяльності сприяє зменшенню страху перед публічним виступом, дозволяючи дітям виражати свої думки у більш розслаблених обставинах. Гейміфіковані завдання можуть включити в себе ситуацію, що вимагають від учнів розв'язувати проблеми за допомогою обговорення та діалогу, а це в свою чергу сприяє розвитку навичок аргументації, переконливого мовлення та здатності до вирішення конфліктів [60].

Відповідно, вивчення особливостей формування навичок культури усного мовлення на основі гейміфікації є актуальним, оскільки воно забезпечує більш ефективний, захопливий та комплексний розвиток дітей, сприяє підготовці їх до майбутніх викликів та покращує якість навчання. Тому темою дослідження було обрано **“Методика формування навичок культури усного мовлення у початковій школі на основі гейміфікації”**.

Мета дослідження – обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка методики формування навичок культури усного мовлення у початковій школі на основі гейміфікації.

У відповідності до поставленої мети визначені **завдання** дослідження:

1. Окреслити теоретичні засади формування навичок культури усного мовлення на основі гейміфікації у освітньому процесі початкової школи.
2. Створити підсистему ігрових вправ для формування навичок культури усного мовлення молодших школярів
3. Розробити та обґрунтувати модель формування культури усного мовлення молодших школярів на основі гейміфікації.
4. Перевірити ефективність розробленої методики під час педагогічного експерименту.
5. Сформулювати методичні рекомендації щодо формування навичок культури усного мовлення учнів початкової школи за допомогою гейміфікації.

Об'єктом дослідження є процес формування навичок культури усного мовлення у початковій школі.

Предметом дослідження є методика формування навичок культури усного мовлення дітей молодшого шкільного віку на основі гейміфікації.

Для реалізації поставлених завдань застосовувались теоретичні та емпіричні **методи дослідження**.

Теоретичні методи дослідження: аналіз, порівняння, синтез, систематизація, класифікація та узагальнення теоретичних даних, представлених у педагогічній, психологічній та методичній літературі, контент-аналіз.

Емпіричні методи дослідження: анкетування вчителів початкових класів, батьків, учнів, педагогічні спостереження, якісний і кількісний аналіз результатів анкетування, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду, вивчення і узагальнення шкільної документації.

Наукова новизна дослідження здобутих результатів полягає у тому, що вперше обґрунтовано теоретичні засади розвитку культури усного

мовлення учнів початкових класів із застосуванням гейміфікації, створено та обґрунтовано модель формування культури усного мовлення школярів на основі гейміфікації та розроблено підсистему ігрових вправ для формування навичок культури усного мовлення молодших школярів.

Практична значущість дослідження полягає у розробці системного підходу щодо забезпечення ефективних умов використання гейміфікації як засобу формування навичок культури усного мовлення молодших школярів в умовах НУШ.

Публікації. Матеріали кваліфікаційної роботи представленої у тезах: Науменко А. В. Гейміфікація як технологія формування навичок культури усного мовлення. Стратегії та практика організації освітнього процесу в умовах невизначеності: нові виклики та перспективи реалізації: Матеріали Всеукраїнської онлайн-конференції з міжнародною участю. Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2023. С. 121-122.

Апробація матеріалів дослідження відбулася в процесі участі в Всеукраїнській онлайн-конференції з міжнародною участю «Стратегії та практика організації освітнього процесу в умовах невизначеності: нові виклики та перспективи реалізації»

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, що налічує 80 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ УСНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ГЕЙМІФІКАЦІЇ

1.1. Психолого-педагогічні основи успішного формування культури усного мовлення учнів початкових класів

Культура мовлення – це вміння точно, послідовно та виразно передати свої думки мовними засобами, не порушуючи літературних норм сучасної української мови. Культура мовлення – це «й культура мислення та культура суспільних і духовних стосунків» [2, с. 41]. Починати працювати над виробленням культури мовлення слід у дошкільному та молодшому шкільному віці шляхом ознайомлення з кращими літературними творами українських та зарубіжних авторів, власного прикладу батьків, вихователів та вчителів, а також безперервної роботи на уроках української мови в початкових класів. Нерідко здобуті в молодших класах мовні знання стають для учнів тією основою, яка є запорукою успішного опанування всіма нормами літературної мови в середній, професійнотехнічній та вищій школі, а також під час самоосвіти [4].

Аналіз наукових джерел дає можливість стверджувати, що поняття «зв'язне мовлення» є складним і багатогранним. Під зв'язним мовленням розуміють мовлення, що покликане на реалізацію потреби у висловленні, репрезентує тему (характеризується єдиним цілим), підпорядковане законам логіки та граматичній системі, має структурованість, й поділяється на частини, які змістовно доповнюють одна одну. Робота педагога над розвитком мовлення – це невід'ємна складова частина багатопланової навчальної діяльності, яку він проводить спеціально при вивченні шкільного курсу (граматики, правопису, словотворення) для того, щоб кожен учень навчився висловлювати свою думку як в усній, так і в писемній формах, використовуючи мовні засоби відповідно до змісту мовлення та умов комунікації [58].

До комунікативних ознак культури мовлення відносять такі: правильність, точність, логічність, багатство, виразність, чистота, доречність, емоційність.

Кожен урок української мови є цілісною, складною та динамічною системою. В ньому міститься зміст навчального матеріалу та організовано роботу, яка спрямована на засвоєння теми уроку. Головне завдання стандартизованої мовної освіти – формування комунікативної компетенції [67, с. 4].

Опанування української мови здобувачами освіти передбачає:

- ✓ розширення читацького рівня;
- ✓ збагачення словникового запасу;
- ✓ оволодіння мовними нормами;
- ✓ формування правописних та комунікативних умінь і навичок;
- ✓ усвідомлення неповторності мовної особистості.

Урок української мови в початкових класах буде ефективним лише тоді, коли вчитель застосовуватиме різноманітні форми роботи, що сприяють кращому засвоєнню учнями навчального матеріалу. Однією з таких форм роботи є гра.

Ігрові форми навчання, що використовуються в сучасній дидактиці передбачають ефективну взаємодію вчителя та учнів, продуктивну роботу, невіддільну цікавість при вивченні матеріалу, продуктивну форму комунікації з власними елементами змагання [1, с. 28].

Програма курсу початкової школи зовсім з нової точки зору ставить мету вивчення української мови, яка спрямована на «оволодіння молодшими школярами знань про зв'язне висловлювання (текст) та сукупність мовленнєвих умінь, необхідних для спілкування в усній і писемній формах» [45].

Збагачення мовлення учнів початкової школи граматичними та лексичними засобами відбувається послідовно і систематично за такими змістовими лініями: «Взаємодіємо усно», «Взаємодіємо письмово»,

«Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища» [45].

Така робота здійснюється не лише з єдиною метою сформувати виразне мовлення, а й виховати в дітей потребу обирати доцільні мовні засоби для конкретного випадку, оскільки різні умови спілкування вимагають використання окремих засобів мовленнєвого вираження. Розширення словникового запасу школяра дає можливість розуміти відтінки граматичних та лексичних значень слів, конструкцій, а також їх сферу використання та стилістичні особливості [58].

Сучасний урок з української мови треба будувати так, щоб під час нього було створено всі умови для спілкування – для складання учнями початкової школи монологів, діалогів та полілогів на різні теми та з різною метою [63, с. 81].

Автори розвивального навчання Д. Ельконін і В. Давидов пропонують вирішувати проблеми мовленнєвого розвитку, виходячи з того, що розвиток мовлення нерозривно поєднується з предметно-продуктивними видами діяльності, такими як: дослідницька, ігрова, трудова тощо, які саме визначають зміст і мотиви спілкування. У шкільному житті всі зміни, які відбуваються в мовленні учня безпосередньо пов'язані з його навчальною діяльністю [15, с. 46].

Розвиток мовлення учнів включає в себе чотири основні компоненти: вміння читати і писати, слухати і говорити. Тому весь матеріал, який подається в початковій школі повинен бути спрямований на освоєння цих чотирьох складових [41, с. 15].

У контексті нашого дослідження важливими є праці О. Корніяки, яка наголошує: «культура спілкування виступає як форма існування ставлення суб'єкта до комунікативної дійсності. Це ставлення є тією рушійною силою, що приводить у дію механізм комунікативного розвитку суб'єкта спілкування, загалом весь механізм його соціалізації. У результаті синтезу особистісних і комунікативних характеристик суб'єкта спілкування створюється новий, інтегративний ефект – становлення комунікативної

культури, яка виникає, функціонує і розвивається у процесі міжособистісної взаємодії» [31, с. 320].

В аспекті проблеми дослідження О.Корніякою розкривається поняття комунікативної культури: «комунікативна культура – це структурнофункціональна єдність комунікативних знань, якостей і вмінь суб'єкта спілкування, що мають для нього особистісний смисл і дають змогу досягти соціально-комунікативних цілей. Особистісна мотиваційна сфера визначає характер діяльності суб'єкта спілкування, детермінує її культуру і результат» [30].

У розумінні О. Корніяки: «комунікативна культура є психологічним інструментом суб'єкта в діяльності спілкування, засобом освоєння ним комунікативного досвіду суспільства. Набута людиною у процесі спілкування комунікативна культура, що забезпечує нормальну комунікативну діяльність і повноцінну її життєдіяльність у соціумі, є загальним явищем, пов'язаним зі спільною властивістю людей, і одиничним, унікальним, особливим, притаманне конкретному індивіду і вироблене з урахуванням вимог суспільства до психологічно комфортного і комунікативно ефективного спілкування» [32].

Культура спілкування є вміннями висловлювати власні погляди, думки, передавати почуття та емоції оточуючим, підтримувати співрозмовників під час взаємодії, вміти слухати. Культурна людина ніколи не перебиває співрозмовників при можливому розумінні, про що буде бесіда.

На формування культури мовлення впливають система норм літературної мови, національні етичні правила, мета й обставини спілкування, уявлення про культуру мовлення. У зв'язку з цим можна виокремити нормативний, комунікативний, етичний та естетичний компоненти культури мовлення. Нормативний компонент культури мовлення передбачає дотримання норм на всіх мовних рівнях, певних вимог відповідно до комунікативної ситуації та сфери спілкування, граматичну й

стилістичну грамотність. Нормативний аспект є одним із найважливіших. Мовні норми – сукупність найбільш традиційних реалізацій мовної системи, повторюваних, відібраних і закріплених у процесі спільної комунікації [42, с. 19].

Мовні норми є загальнообов'язковими для носіїв мови. До ознак мовних норм відносять традиційність, стабільність, варіативність, залежність від культурно-історичних умов розвитку літературної мови.

Розрізняють такі типи літературних норм:

- 1) орфоепічні (усталена вимова звуків, звукосполучень, граматичних форм слів);
- 2) акцентуаційні (наголошування слів);
- 3) лексичні та фразеологічні (вживання слів і словосполучень, а також фразеологізмів відповідно до їх значення);
- 4) морфологічні (вживання частин мови та словозміна);
- 5) синтаксичні (побудова словосполучень і речень);
- 6) стилістичні (відбір мовних засобів відповідно до комунікативної ситуації).

Комунікативний аспект культури мовлення відповідає за вибір та вживання мовних засобів у процесі спілкування, а також за доречність, лаконічність, доброзичливість, чіткість побудови висловлювань. Комунікативна доречність (доцільність) вважається однією з головних категорій теорії культури мови, тому важливо знати основні комунікативні якості мови і враховувати їх у процесі мовленнєвої взаємодії. Відповідно до вимог комунікативного аспекту культури мовлення носії мови повинні володіти функціональними різновидами мови, а також орієнтуватися на прагматичні умови спілкування, які визначають оптимальний вибір мовних засобів.

Етичний аспект культури мовлення впливає на формування правил поведінки мовців у конкретних ситуаціях. Під етичними нормами спілкування розуміють мовний етикет (мовні формули вітання, прощання,

прохання, питання, подяки, привітання; звернення на «ти» і «ви»; вибір повного або скороченого імені, форми звертання тощо). На мовний етикет впливають екстралінгвістичні фактори: вік учасників спілкування, соціальний статус, характер стосунків між ними (офіційний, неофіційний, дружній, інтимний), час і місце мовної взаємодії. У процесі комунікації етичний компонент культури мовлення не дозволяє вживання ненормативної чи просторічної лексики, використання табу, засуджує розмову на «підвищених тонах».

Естетичний компонент культури мовлення пов'язаний з поняттям милозвучності, словниковим багатством, різноманітністю граматичних форм і конструкцій, стилістичною диференціацією мовних одиниць. Серед ключових ознак культури мовлення виокремлюють такі: правильність, точність, логічність, багатство, виразність, чистота, доречність, емоційність.

Правильність є найважливішою ознакою, оскільки передбачає фіксацію в сучасній суспільно-мовленнєвій практиці правил вимови й наголошування слів, словозміни іменних частин мови, дієвідмінювання, слововживання, орфографічні та пунктуаційні правила для передавання звукового мовлення засобами письма. Правильність мови – це відповідність її мовної структури чинним мовним нормам.

Точність мовлення забезпечує використання мовцем слів відповідно до їх мовного значення. Точність мовлення залежить від знання мовця про реальний світ, від його спостережливості, від уміння добирати ті слова й вирази, які точно відображають об'єктивну дійсність, а також передають почуття, емоції тощо. «Поняття точність має два значення: по-перше, це вживання в мовленні слів (їх значень) і словосполучень, звичних (узвичаєних) для людей, які володіють нормами літературної мови, а по-друге, це оформлення і вираження думки адекватно предметові або явищу дійсності, тобто несуперечність предмета і його назви» [2, с. 47].

Чим більше мовець пізнає світ, тим більшими виражальними й точними засобами він володіє. Логічність мовлення пов'язана насамперед із

синтаксичною організацією як окремих слів у реченні, так і висловлювань у тексті. Логічність мовлення базується на логіці загалом. Щоб логічно говорити і писати, треба вміти логічно міркувати, робити висновки, аргументувати, обґрунтовувати. Логічне мовлення формується на основі навичок логічного мислення, знання мовних та немовних засобів, дотримання логіки (послідовності) викладу.

Багатством мовлення володіє та людина, у якої великий словниковий запас, яка у своєму мовленні уникає повторів. Багатство мовлення забезпечують лексичні, фразеологічні, словотворчі, граматичні й стилістичні ресурси мови.

Чистота мовлення – це уникання ненормативної лексики, просторічних та діалектних слів, канцеляризмів, слів-паразитів, вульгаризмів. Чистота мовлення виявляється в орфоепії (правильна літературна вимова), у слововживанні (відсутність нелітературних елементів), в інтонації.

Доречність мовлення передбачає відповідність ситуації спілкування та меті висловлювання. Доречність – це підбір і організація мовних засобів, які відповідають темі повідомлення, його логічному й емоційному змісту, складу слухачів або читачів, інформаційним, виховним, естетичним й іншим завданням письмового або усного виступу.

Виразністю мовлення називають такі особливості її структури, які залучають і підтримують увагу, інтерес слухачів або читачів. Виразним є образне, жваве, емоційне мовлення, у якому відсутні повторення, штампи, шаблони. Виразними засобами мови є слова і вислови, що вживаються в переносному значенні (метафора, метонімія, персоніфікація, синекдоха) і фігури (антитеза, гіпербола, літота, градація, порівняння).

Опанувати культуру мовлення можна шляхом засвоєння на належному рівні норм літературної мови в її усній та письмовій формі. Ці норми, а також етика спілкування дозволяють налагоджувати контакти між співрозмовниками, забезпечувати досягнення поставлених завдань комунікації. Робота над культурою усного та писемного мовлення

передбачає насамперед проведення спеціальних вправ, спрямованих на оволодіння учнями правил орфоепії, орфографічно-пунктуаційної грамотності, стилістичної виразності, навчання виразному читанню.

Для формування мовної особистості дитини сучасний вчитель повинен враховувати дані психологічної науки. Так, за Н. М. Сіранчук: «Робота над значенням слова в зв'язку з цим набуває в методиці розвитку мовленнєвих творчих здібностей особливої ролі – як основа розвитку мовленнєвої творчої діяльності, мислення, інтелекту, емоцій» [62, с. 186]. Н. М. Сіранчук вбачає в першочерговому завданні розвитку мовлення учнів формування і розвиток умінь творення висловлювання (якщо мовленнєва діяльність спрямована на висловлення власної думки або відчуття – говоріння, письмо) і в сприйнятті висловлювань (слухання та читання). Ефективне розв'язання цього завдання неможливе без урахування природи мовленнєвих творчих здібностей школяра (індивідуально-психологічних особливостей особистості, які є умовою успішного виконання мовленнєвої творчої діяльності).

Психологічну основу комунікативно-мовленнєвих умінь складає теорія діяльності, тобто мовлення організоване з точки зору психології схоже до інших видів діяльності. Особистісно-діяльнісний підхід забезпечує орієнтацію на процес навчання шляхом вирішення школярами дослідницьких, комунікативних, пізнавальних завдань, а це вимагає визначення таких видів мовних робіт, що спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів. З метою опрацювання методики, яка б сприяла розвитку культури мовлення учнів, важливо брати до уваги моделі формування мовлення.

Різні типи моделей мовлення (рівневі, циклічні, інтегровані та інші) об'єднують спільні моменти: механізми породження висловлення, акти мовлення. Мовлення може бути результативним за умови, якщо воно спрямоване на досягнення визначених цілей. Основна умова породження мовлення – мотиваційна. Учень повинен усвідомлювати важливість висловлюваного, враховувати особливості адресата. Таким чином, розвиток

мовлення, формування комунікативної компетенції необхідні для вміння контролювати правильність і доцільність своїх висловлювань, а також для вільного володіння мовою. А це, у свою чергу, допомагає розвитку учня як особистості.

Мовленнєва діяльність характеризується мотивованістю, цілеспрямованістю, ситуативністю та складається з чотирьох фаз: орієнтування в ситуації спілкування, планування, реалізації задуму за допомогою експресивних засобів мови, контролю. Ефективність мовленнєвого розвитку дітей значною мірою залежить від урахування даних сучасної психології і психолінгвістики, які повинен знати сьогодні вчитель. Отже, формування вчителем культури мовлення учнів неможливе без певних знань з психології та мовознавства і вміння їх застосовувати на практиці. Формування культури мовлення нерозривно пов'язане з формуванням в учнів уміння мислити.

У початковій школі розвиток культури мовлення молодших школярів повинен базуватися на вивченні теорії мови, оскільки саме теорія дає систему базових мовознавчих знань, без яких неможливе вільне і грамотне володіння як мовою, так і мовленням. Розвивати мовлення учнів потрібно паралельно з вивченням теоретичних відомостей про мову, з представленням мови як системи систем, з ознайомленням із закономірностями функціонування мовних одиниць. Однак цей процес не повинен бути одностороннім, адже практична робота з вибором мовних засобів відповідно до мети висловлювання мотивує до засвоєння теоретичних відомостей, до вивчення мовної системи.

Мовленнєва майстерність мовця може почати виявлятися вже на рівні граматичної правильності, тобто на першому етапі опанування мови. Засвоюючи літературні норми на всіх мовних рівнях, учень вчиться правильності мовлення, його точності, чіткості, логічності, опановує елементи його стилістичної виразності, збагачує активний словниковий запас. Високий рівень культури мовлення досягається учнями при засвоєнні

основних норм літературної мови – орфоепічних, лексичних, граматичних.

1.2. Напрями формування культури усного мовлення молодших школярів

У сучасних освітніх програмах для Нової української школи (далі – НУШ), розроблених під керівництвом академіка О. Я.Савченко, в освітній галузі «Українська мова та література» виокремлено змістову лінію «Взаємодіємо усно», де наголошується на необхідності розвитку здатності молодших школярів спілкуватися рідною мовою, формувати ключові та комунікативну компетентність, здійснювати різні види мовленнєвої діяльності: аудіювання (слухання та розуміння), говоріння, письмо, читання [33, с. 55].

Важливим є вміння здобувача початкової освіти будувати висловлювання відповідно до комунікативних завдань, ситуації спілкування, швидко й точно сприймання усного мовлення, оформлення власних усних висловлювань, що базується на вмінні слухати й сприймати усне мовлення [43, с. 15].

Наголошується на потребі створення мовленнєвих ситуацій, що сприяли б вираженню учнями власних думок і почуттів [46, с. 56].

Підручники для початкової школи містять велику кількість усних і письмових вправ, що передбачають побудову молодшими школярами власних описів, розповідей та міркувань у межах певних стилів мовлення. Проте бажано передбачити завдання, що спрямовані на формування виразності мовлення здобувачів початкової освіти. Програмою НУШ передбачено трансформацію в освітній процес початкової школи відомостей з теорії тексту; ознайомлення дітей із текстом, темою тексту, головною думкою, типами текстів, стилями мовлення, частинами тексту (зачином, викладом, висновком), засобами зв'язку речень у них.

У підручниках для 1-4 класів це положення знаходить своє втілення в численних усних та письмових вправах. Проте завдання на вироблення в

учнів умінь використовувати засоби виразності у власних висловлюваннях майже відсутні. Загалом варто зазначити, що програми для 1-4-х класів НУШ освітньої галузі «Українська мова та література» функціонально зорієнтовані в змісті й структуруванні лінгвістичних знань; забезпечують комунікативно-діяльнісний підхід у навчанні мови та мовлення. Проблемних питань в аспекті здійсненого нами дослідження стосуються реалізація функцій усного й писемного мовлення, сфера їх використання, умови продукування, особливості мовного оформлення [54, с.141].

Бажано, щоб вони були більш уточнені та розширені. Також існує потреба в наявності комплексних вправ щодо формування стилістично диференційованого усного мовлення учнів початкових класів [55].

Л. Варзацька виокремлює чотири напрямки, яким підпорядковується навчально-мовленнєва діяльність учнів початкових класів, зокрема й опанування ними культури українського мовлення. Це такі напрямки як:

- 1) засвоєння орфоепічних і граматичних норм сучасної української літературної мови;
- 2) формування навичок активної роботи зі словом (точність, чистота, багатство мовлення);
- 3) вироблення вмінь діалогічного висловлювання (доречність, мовленнєвий етикет);
- 4) набуття навичок монологічного мовлення (виразність, логічність) [7, с. 63].

Реалізація перерахованих напрямків можлива за умови виконання спеціальних вправ, що допомагають розвивати й удосконалювати в учнів вміння оволодіти культурою мовлення на початковому етапі опанування мовних і мовленнєвих знань. Реалізація кожного з цих напрямків має відбуватися шляхом виконання спеціальних вправ, які допоможуть учителеві розвинути й удосконалити в дітей вміння оволодіти культурою мовленнєвої діяльності на початковому етапі опанування мови.

Засвоєнню учнями початкових знань з культури мови сприяють такі

вправи:

- слухання і розуміння текстів. Засвоєння лексичної правильності, шляхом проведення вчителем роботи над поясненням слів;
- правильна вимова слів;
- формування граматично правильного мовлення [53, с. 48].

Вчителями-практиками на кожному уроці ведеться безперервна робота над помилками. Найпоширенішими помилками вважають такі: повторення одного і того ж слова в реченні, невміння відмежовувати літературні слова від діалектних і просторічних, неправильний порядок слів у реченні. Щоб домогтися від учнів підвищення їхньої мовленнєвої культури, точності й послідовності викладу, а також правильності передачі змісту, науковці радять комплексно використовувати всі методи і прийоми з попередження та усунення мовних помилок.

О. Савченко вважає доцільним використання словниково-логічних вправ, що, на думку педагога, сприяють формуванню мовленнєвої культури. Доречними такі вправи будуть під час лексичної роботи в 1-2 класах, вони розвивають мислення учнів, сприяють свідомому застосуванню набутих знань, формують навички мовлення і письма. Кінцева мета словниково-логічних вправ – розвиток дитячої думки, стимулювання учнів до активної розумової праці [59, с. 70].

Педагогом запропонована система вправ і завдань, що є апробованими у школах України, із розділів «Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія». Ця система, як зазначає О. Савченко, допомагає формувати комунікативну компетентність учнів та сприяє виробленню навичок культури мовлення. У початкових класах важливо, щоб учні збагачували своє мовлення синонімами, вміли розрізняти їх відтінки й активно використовувати в усному і письмовому мовленні. З цією метою, методисти радять використовувати вправи на вибір з тексту синонімів і групування їх у синонімічні ряди. Така робота буде корисною при підготовці до написання переказу, адже дасть змогу уникнути повторів слів при створенні

висловлювання [59, с. 85].

Особливої уваги під час формування мовленнєвої культури потребують антоніми. Вони використовуються для надання висловлюванням контрастності й протиставлення, текст з використанням антонімів сприймається яскравіше, перехід від світлого до темного, від печального до радісного викликає зацікавленість у читача або слухача. Не випадково антоніми дуже часто використовуються у прислів'ях та приказках: Маленька праця краща за велике безділля. Ні живий, ні мертвий. Ластівка день починає, а соловей кінчає. Улюблені учнями народні казки, як правило, також побудовані на протиставленні добра і зла, любові і ненависті, правди і брехні.

Щоб навчити учнів доречно використовувати антоніми, проводиться робота над з'ясуванням їх ролі в авторських текстах. Для збагачення мовлення учнів антонімічними парами використовують вправи на добір антонімів до поданих слів, групування антонімів, а також заміна їх у реченні. Мета початкового курсу української мови – формування ключової комунікативної компетенції молодшого школяра. Опановуючи курс, учень повинен навчитися успішно користуватися мовою у процесі спілкування, пізнавати навколишній світ, вирішувати життєво важливі завдання [71].

Позитивно впливає на розвиток навичок мовленнєвої діяльності учнів складання ними усних і письмових висловлювань на добре знайомі теми. Це твори складені на основі прочитаних книг, переглянутих фільмів, розповідей друзів про ті чи інші події. Методисти зазначають, що усні і письмові висловлювання повинні мати комунікативну мету. Вчитель може запропонувати учням скласти висловлювання, що має на меті вітання, вибачення чи оголошення [70, с. 12].

Важливими для формування культури мовлення учнів є ситуації, що спонукають до говоріння. З цією метою використовують сюжетно-рольові ігри. В них умовно зазначають місце дії (у школі, бібліотеці, магазині, на вулиці), співрозмовник (учитель, тато, продавець, товариш), мета

висловлювання (про щось повідомити, попросити, вибачитись, запросити тощо). Розвиваючи писемне мовлення школярів, на думку Л. Шпачук, педагог повинен стимулювати бажання учнів занотовувати свої думки та враження, писати про те, що їх справді хвилює. При цьому важливо заохочувати учнів удосконалювати свої вміння шляхом виправлення помилок, їх аналізу [78, с. 21].

Вчені вважають, що культура мови і мовлення виступає показником культури спілкування. Досконале володіння мовою означає не просто вміти будувати речення, необхідно ще навчитися розповідати і переказувати. Вміння учня самостійно відтворювати зміст тексту, а також на його основі придумувати нове важливо для розвитку мислення і формування культури мовлення. Володіння таким видом мовленнєвої діяльності означає, що учень засвоїв навички аналізу змісту тексту, вміє підбирати потрібну інформацію відповідно до завдання, здатен придумувати свій текст.

Таким чином, проаналізувавши чинники мовленнєвого розвитку, зміст навчальної мовленнєвої діяльності та систему норм мовної культури учнів початкових класів, науковці вважають розвиток мовлення провідним принципом навчання. Програма, чинні та альтернативні підручники, навчальні посібники, що містять вправи для розвитку мовлення молодших школярів покликані реалізовувати цей принцип. Одне з найбільш пріоритетних завдань початкової ланки освіти – навчити учнів граматично правильно, змістовно висловлювати думки в усній та писемній формах [59, с. 225]

Завершуючи здійснення аналізу науково-методичної літератури, подаємо основні напрями вдосконалення усного мовлення молодших школярів: ознайомлення із видами усного діалогічного мовлення; засобами його вираження; розширення уявлень про завдання, мотиви, адресованість, сферу функціонування усної форми мовлення, умови її сприймання й продукування; засвоєння важливих ознак текстів різних стилів (ділового, наукового й художнього); оволодіння учнями ефонічними засобами та

орфоепічними нормами; розвиток елементарних знань про закономірності застосування мовних засобів в усному мовленні

1.3. Гейміфікація як технологія розвитку усного мовлення дітей молодшого шкільного віку

Сьогодні важливим напрямком в розвитку освітніх технологій є процес ігрової діяльності, або гейміфікації. Впровадження ігрових тенденцій в навчальний процес допомагає учневі формувати інтерес до знань, розвивати ініціативність та креативність, підвищувати пізнавальну активність.

Гейміфікація (ігрофікація, геймізація, від англ. gamification) – це використання ігрових практик та механізмів у неігровому контексті для «залучення користувачів до вирішення проблем» [12].

Процес впровадження гри як одного з найкращих способів вдосконалення результатів в різноманітних сферах діяльності не є новим напрямом навчання в індустріальних країнах світу. Це явище дістало назву «гейміфікація». Термін було вжито ще у 2002 р. англійським розробником відеоігор Ніком Пелінгом. Залучення елементів ігрової діяльності до навчання розпочалося у 2008 р, а починаючи з 2010 р. набрало широкої популярності. Гейміфікація є поширеною у всіх сферах життя – від освіти до професійної діяльності [21].

Е. Цицерман і К. Сален вважають, що різниця між гейміфікацією та іншими ігровими форматами полягає в тому, що учасники гри спрямовують свою енергію на досягнення реальної цілі, а не на саму гру, в якій всі її елементи інтегруються відповідно до реальних ситуацій для того, щоб змотивувати конкретні форми поведінки учня в конкретних умовах [60].

Професор Школи Уортона при Пенсильванському університеті Кевін Вербах (Kevin Werbach), вважає, що гейміфікація дозволяє об'єднати наші пізнання в іграх і бізнесі, а інструментарій розробників ігрових технік

можна застосовувати у вирішенні проблем у діловій сфері [79].

Лі Шелдон (Lee Sheldon) досліджує створення курсів для навчальних закладів за образом багатокористувацької гри, які вже стали дуже успішними і довели свою спроможність у вигляді гарної успішності учнів та їх зацікавленості [51].

Дональд Кларк (Donald Clark) досліджує вплив ефекту ігор на мотивацію в навчанні. Встановлено, що люди, які ставлять перед собою цілі на певний проміжок часу, краще їх досягають, коли мова йде про набуття знань. Ігри ставлять перед гравцем безліч цілей — стратегічних і тактичних. Дослідження показують, що набуття знань і прагнення вчитися виходять з особистих спонукань, а не із зовнішніх факторів впливу. В іграх люди досягають якихось поставлених перед собою особистих цілей, що підвищує їхню мотивацію [64].

Джейн Макгонігел (Jane Makgonigel) із Сан-Франциско досліджує питання впливу зміни реальності через відеоігри на об'єктивну реальність людини [13].

Професор Бостонського університету Майкл Барбер (Michael Barber) у своїй книзі «Навчальна гра» (The Learning Game) представив цікавий досвід вирішення завдання перетворення освіти на потужний ресурс розвитку суспільства та зміцнення демократичних цінностей [60].

Джейн Макгонігел (Jane Makgonigel) дійшла висновку, що ігри — це не марнування часу, а доволі продуктивне заняття. Геймплей (з англ. *gameplay* — ігровий процес комп'ютерної гри з точки зору гравця) не може зробити внесок у валовий внутрішній продукт країни, але наукові дослідження показують, що ігри впливають на якість нашого життя, створюючи позитивні емоції (оптимізм і допитливість) і сильні соціальні відносини (особливо якщо ми граємо з реальними друзями і близькими) [13].

Ігрова діяльність складається з таких основних частин:

- дія — гравець робить перші кроки до пошуку вирішення

поставленої мети, починає конкретну діяльність;

- завдання – розробники ігор кидають гравцям виклик;
- ризик – на шляху гравців з'являються дії, що пов'язані з ризиком та потребують пошуку правильного розв'язання;
- невизначеність – створюється момент переможця, який виступає як чарівний;
- емоційний зріст – формування таких емоцій: бентежність, розчарування або щастя, задоволення або невдоволеність, поява успіху як підтвердження власної перемоги [60, с. 80].

Гейміфікація є способом впливу на людську поведінку і базується на використанні ігрових елементів. Досвід, який здобувається за допомогою ігор долає психологічні та соціальні обмеження, завдяки чому можливе вивільнення людського потенціалу. Процес називається гейміфікованим лише тоді, коли містить чотири основні характеристики:

- 1) цілі для забезпечення мотивації участі у грі;
- 2) правила, за допомогою яких задаються обмеження та рамки для досягнення поставлених цілей;
- 3) згода на участь у грі і наслідування правилам для досягнення поставлених цілей;
- 4) система зворотнього зв'язку [26].

Гейміфікація вимагає певної конкретики. Гейміфікуються лише ті процеси, що мають чіткі цілі та завдання. Будь-яка гра, що складається з декількох рівнів формує розуміння того, що для того щоб перейти на наступний рівень необхідно виконати ряд умов, виконавши які, гравець досягне поставленої мети [60, с. 80].

Себастьяном Датердінгом та його колегами були розглянуті чотири концепти, в основі яких лежить ідея гри: серйозні ігри, забавки, ігровий дизайн та гейміфікація.

Серйозні ігри – ігри, в яких чітко визначена мета, яка націлює на розв'язання реальної життєвої ситуації.

Забавки – ігри, в яких відсутні правила, не має чіткої мети, вони орієнтовані лише на власні емоції.

Ігровий дизайн – ігри, в яких повністю відсутні правила і мета, він використовується лише для того, щоб зробити процес гри більш легким та приємнішим для сприйняття.

Гейміфікація – використання лише елементів ігор, при цьому основа процесу не змінюється. Відмінність між цими концептами є радше теоретичною, натомість, на практиці можливе успішне їх поєднання [35].

Найважливіший елемент гейміфікації – ігрове мислення. Завдяки йому прості дії набувають особливого сенсу, адже до них додаються такі елементи як, співробітництво, дослідження та конкуренція. Мета будь-якої гри полягає в тому, щоб створити систему, в якій перед гравцями ставиться абстрактна задача, що має на увазі певні випробування та складнощі в ході її виконання. Захоплення уваги учасників, створення певних умов для досягнення поставлених цілей, моделювання ігрової діяльності – основний момент гейміфікації. Механізм гри полягає в тому, щоб заробити якомога більше балів і просунутися на наступний рівень. Саме цей аспект є фундаментом ігрової діяльності учнів [69].

Гейміфікація як нова форма навчання виникає тоді, коли широкого поширення набувають ігри та виникає необхідність створення освітніх практик. В її основу покладено ідею ігрового підходу, це робить навчання більш захоплюючим та цікавим. Потенціал гейміфікації вчителі вбачають у розширенні та доповненні можливостей традиційного навчання. Адже, при використанні такої форми роботи в учнів виникає висока мотивація, автономія, а також відбувається безпосереднє залучення до навчального процесу [28].

Гейміфікація в навчанні – це процес вживання ігрового мислення та динаміки ігор для привернення уваги молодших школярів, трансформація освітнього процесу на гру.

Для будь-якої гри характерними є такі елементи:

- 1) дії та правила гри;
- 2) перебіг гри;
- 3) ролі в грі.

Процесу гейміфікації притаманні структурні елементи, що представлені трьома рівнями:

- 1) компоненти гейміфікації: знаки, емблеми, відзнаки тощо;
- 2) динаміка гри: почуття, піднесення гравця, взаємовідносини між учасниками;
- 3) принципи роботи: очікування успіху, зворотній зв'язок, вміння взаємодіяти з учасниками гри.

Вказані елементи можна застосовувати на різних стадіях освітнього процесу:

- багатократне застосування;
- композиційний елемент уроку;
- суцільний урок.

Відмінність гейміфікації від інших форм освітньої діяльності полягає в тому, що кожен учень має право на помилку. Завдяки цьому молодші школярі відчують себе вільно, вони не бояться несхвалення та покарання за похибки, зникає невпевненість перед неправильними діями, а на зміну приходить рішучість та наполегливість. Учні віддають перевагу власним діям, що сприяє їх заохоченню до ініціативності та формуванню розуміння відповідальності за власні дії [28].

Для того, щоб впровадити гейміфікацію в навчання, учитель має дотримуватися шести послідовних кроків, розроблених одним з експертів в області гейміфікації Кевіном Вербахом [79]:

- 1-й крок: визначити цілі гейміфікації, які повинні бути:
 - сучасними;
 - точними;
 - доступними;
 - мати обмеження в часі.

Завдання мають керуватися цілями, які поставлені та відповідати кожному елементу системи.

2- й крок: з'ясувати цільову поведінку кожного з гравців. Кожен крок учасника системи гейміфікації має бути продуманим. Потрібно здійснювати опис ряду дій кожного з гравців для подальшого проектування системи. Цей етап передбачає надання вчителем відповідей на такі запитання:

- Що мають виконати гравці?
- Яким чином це виміряти?
- Як це допоможе при досягненні поставлених цілей?
- Яким є вплив зворотного зв'язку?

3- й крок: описати гравців. Повинен бути чітко визначений образ гравця. Впродовж гри необхідно описати різні типи гравців та їх дії, що зазначені на кожному з етапів гри.

4- й крок: розробити структуру ігрової системи.

Виділяють такі рівні гейміфікації [77]:

- мікрорівень – етапи приєднання до гри. Цей рівень містить 3 цикли залучення: мотивація гравця до діяльності, виконання дій для досягнення поставлених цілей, зворотний зв'язок;
- макрорівень – «подорож гравця». Пропонується вражаюча історія, на якій базується вся система гейміфікації.

5- й крок: ввести механізми гейміфікації та змотивувати учнів до успіху. Молодші школярі мають відчувати радість та задоволення під час ігрової діяльності. Процес гри повинен бути радісним та невимушеним.

6- й крок: обрати інструменти. Для того щоб успішно реалізувати процес гейміфікації вчитель повинен задіяти в своїй діяльності гаджети, хмарні технології, електронно-цифрові пристрої, використовувати різноманітні інформаційні технології [77].

Ігрова діяльність, що застосовується в навчанні має свої переваги та недоліки. Основними перевагами впровадження гейміфікації є такі:

- розвиток мисленнєвих навичок, просторової уяви та реакції;
- формування практичних вмінь та навичок роботи у колективі із закріпленням навчального матеріалу;

- мотивація молодших школярів до навчання;
- заохочення учнів до роботи в інтерактивних групах;
- організація самостійної роботи здобувачів освіти.

Недоліки впровадження ігрових технологій в навчальну діяльність:

- дефіцит у спілкуванні під час освітньої діяльності;
- нерозуміння мети та завдань навчального процесу;
- часові витрати, що пов'язані з підготовкою ігрових методик до заняття;

- невміння вводити ігрові механізми до освітнього процесу.

Отже, гейміфікація – це процес, який перш за все, спрямований на основні потреби і бажання особистості. Найцінніший потенціал навчання в грі криється в тому, що учні бачать модель або тему в контексті – як частину системи. На відміну від пояснень, опитувань, розповідей вчителя, ігри допомагають учням бачити явища і предмети в їхніх зв'язках.

Кожен учень, залучений до «гри» - відчуває себе невід'ємною частиною колективу. Ігри роблять навчальний процес більш цікавим та захоплюючим, а постійна боротьба за винагороду дозволяє учасникам не лише підвищувати свій рівень, а й отримати поштовх до прояву кмітливості, творчості та наполегливості.

Для педагога гейміфікація є інструментом виховання. Завдяки використанню даної форми навчання вчитель має змогу розвивати ініціативність, створювати умови для саморозвитку, атмосферу творчості та самостійності. При використанні на уроці елементів гри, в класі створюється доброзичлива атмосфера та бадьорий настрій, з'являється бажання вчитися. Педагог має добирати такі ігри, які будуть зрозумілими та цікавими для учнів молодшого шкільного віку [69].

Під час гри учні навчаються самостійно думати, розвивають увагу, а

також в них формується звичка зосереджуватися на одному об'єкті. В процесі навчання діти настільки захоплені ігровою діяльністю, що навіть пасивні учні залучаються до виконання поставлених завдань.

Звертаючись до вчителів початкових класів, В. О. Сухомлинський писав:

«Ваше найважливіше завдання – закласти міцний фундамент знань. Наскільки міцний, щоб учителям, які працюватимуть після вас, взагалі не треба було думати про фундамент. Приділяти велику увагу елементарній грамотності учнів початкових класів» [66, с. 382]. Його поради вчителі використовують і сьогодні, використовуючи на заняттях різні вправи, в яких потрібні орфограми дуже часто повторюються.

Гейміфікацію на уроках української мови в початковій школі можна використовувати на всіх етапах уроку: повторення раніше вивченого матеріалу, ознайомлення та вивчення нової теми, її закріплення. Ефективність навчання полягає у систематичному використанні ігор на уроках [27, с. 102].

На уроках української мови з використанням гейміфікації учні вчаться спостерігати, аналізувати, порівнювати, класифікувати предмети за певними ознаками, здійснюють синтез та аналіз, закріплюють та узагальнюють вивчене.

Більшість ігор спрямовані на те, щоб навчити дитину висловлювати власну думку в зрозумілій формі з використанням термінології.

Для того щоб правильно спланувати ігрову діяльність на уроці української мови в початкових класах учитель повинен дотримуватися таких вимог:

- ✓ Прослідкувати готовність учнів до гри.
- ✓ Чітко поставити завдання та пояснити правила гри.
- ✓ Забезпечити учнів дидактичним матеріалом.
- ✓ Контролювати дії учнів, своєчасно виправляти та спрямовувати.
- ✓ Проводити гру поетапно, поки учні не засвоять окремих дій.

- ✓ Не допускати приниження гідності дитини (оцінювати за поразку в грі, глузувати тощо).

Введення гри в навчальний процес повинно відбуватися систематично та послідовно. Починаючи з елементарної ігрової ситуації, необхідно поступово ускладнювати та урізноманітнювати вправи та рівні гри. Тим самим відбувається поступове засвоєння правил гри, розвиток уваги, пам'яті, кмітливості, наполегливості, вироблення вмінь та навичок, необхідних для здобуття поставлених цілей [50, с. 31].

Гра повинна бути розрахована на всіх учнів класу. Тому добираючи завдання, треба враховувати індивідуальність кожної дитини та відповідно до цього обирати матеріал, який буде для неї зрозумілим та посильним.

Завдання повинні бути організовані таким чином, щоб вони не були одноманітними, оскільки це знижує інтерес учня до гри.

Метою гейміфікації на уроках української мови в початкових класах є формування умінь поєднувати теорію з практикою. Учень зможе оволодіти необхідними знаннями, вміннями і навичками лише в тому випадку, якщо виявлятиме до них інтерес.

При доборі тієї чи іншої гри, вчитель повинен усвідомлювати, що процес створення гри містить декілька етапів і його основними завданнями є:

- визначити тему;
- сформулювати мету та завдання;
- провести саму гру.

Успішність уроку з використанням гри залежить від декількох чинників:

- завдання, поставлені перед учнем мають бути для нього посильними;
- обрана тема гри має відповідати навчальній програмі;
- ігри на уроці мають бути різноманітними;
- всі учні класу повинні бути залучені до ігрової діяльності [56,

с. 66].

При підготовці до проведення навчальної гри вчитель стикається з безліччю проблем:

- як не порушити дисципліну в класі під час проведення гри;
- яку гру варто підібрати до тієї чи іншої теми;
- яке значення має гра в порівнянні з іншими формами роботи;
- який матеріал доцільно обрати для тієї чи іншої гри.

Під час навчальної гри учні не діляться на переможених і тих, хто переміг, тут перемагають всі. Адже, якщо дитина програє, то вона втрачає будь-який інтерес до такої діяльності. На уроці української мови гру можна впровадити на будь-якому етапі уроку. Це дасть змогу вчителеві помітити, які знання, вміння і навички вже має кожен з учнів, а де є прогалини.

Гейміфікація на уроках української мови допомагає учневі розвивати кмітливість, пам'ять, мовлення, логічне мислення та увагу. Також було визначено вимоги, згідно з якими гра є навчальною діяльністю, якщо містить у собі хоча б один з таких елементів:

- ✓ інтригуючий елемент;
- ✓ руховий елемент;
- ✓ елемент конкуренції;
- ✓ елемент раптовості [20, с. 14].

Найчастіше на уроках української мови вчитель застосовує дидактичні ігри. Їх завдання полягає в розвитку пізнавальної діяльності молодших школярів. Вони виступають як засіб навчання, розвитку і виховання учнів. Будь-яка гра розвиває спостережливість, логічне мислення, увагу та кмітливість.

Дидактична гра – це «практична групова вправа з вироблення оптимальних рішень, застосування методів і прийомів у штучно створених умовах, що відтворюють реальну обстановку» [5, с. 15].

Дидактична гра як форма навчання містить у собі дві сторони –

навчальну та ігрову. Опираючись на це, педагог одночасно навчає дітей і приймає активну участь у їхній грі, а учні навчаються граючись.

Саме дидактичні ігри сприяють ефективному сприйманню навчального матеріалу, урізноманітненню освітнього процесу в початковій школі.

В. Сухомлинський писав: “У грі розкривається перед дітьми світ, творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку ” [66, с. 164].

Дидактичну гру педагог може застосовувати на будь-якому етапі уроку української мови: ознайомлення учнів з новим матеріалом, повторення вже набутих знань, закріплення та засвоєння інформації. На кожному з етапів заняття в учнів формуються графічні вміння та навички, розвивається мислення та розширюється кругозір. Якщо систематично використовувати ігри на уроці української мови, то можна значно підвищити ефективність навчання [34, с. 16].

За допомогою дидактичних ігор діти вчаться спостерігати, порівнювати, систематизувати, класифікувати за певними ознаками, виконувати аналіз і синтез, робити узагальнення. Багато ігор спрямовані на те, щоб учень навчився висловлювати свою думку в зрозумілій формі з використанням термінології.

Дидактичні ігри, які педагог застосовує на уроках української мови сприяють не лише розвитку мовлення. Вони допомагають розвитку кмітливості, мислення, уваги, пам'яті, вміння класифікувати та порівнювати предмети, узагальнювати та передавати інформацію.

Т.К. Донченко вважає, що гра дидактичною є лише тоді, коли є нерозривність між інтригуючим та раптовим елементами. Безсумнівно, дидактична гра має високу ефективність. І вчителю, і учням набагато легше і продуктивніше працювати, якщо в процес навчальної діяльності вводиться гра [20, с. 36].

Кожен урок української мови є цілісною та складною системою

змісту навчального матеріалу та вироблення вміння працювати з ним. Вказана система спрямована на засвоєння інформації, зазначеної в темі самого уроку. Його мета в цілому збігається з метою навчального процесу. Одним із головних завдань, що поставлені на такому уроці є формування національно-мовної особистості учня. Досягнення поставлених цілей можливе лише за таких умов: вироблення свідомого ставлення до мови як засобу вираження, виховання уваги до слова, навчання спілкуванню між людьми та передачі почуттів між ними. Завдяки виконанню вищезазначених завдань відбувається розвиток мовлення, а, отже, й мислення, формується мовленнєва пам'ять, виробляється мовне почуття, естетичний смак, учень вчиться розуміти та сприймати красу української мови та багатство її мовних засобів [15, 16].

Навчання української мови стане ефективним лише за умови, якщо на кожному уроці формуватимуться навчально-мовні, комунікативні та правописні вміння, засвоюватимуться мовні та мовленнєві знання, розширюватиметься читацький рівень школярів та збагачення їхнього словникового запасу, а також відбуватиметься усвідомлення учнями неповторності мовної особистості. Школярі під час заняття українською мовою одержують зразки комунікативно досконалої мови і засвоюють отримані знання для побудови власних висловлювань, а також оволодівають різними загально-предметними уміннями. На думку О. Мироненко, педагог як «творча особистість повинна вміти інтегрувати умови спілкування з мовною ситуацією, добирати мовні засоби відповідно до ролі мовця в навколишньому середовищі, розвивати свої мовно-мовленнєві компетенції та реалізовувати їх в умовах компетентнісної освіти» [47, с. 255].

На сьогоднішній день особливо актуальним є використання гейміфікації на уроках української мови, що сприяє її кращому засвоєнню. Гейміфікація або ігрофікація характеризується використанням ігрових елементів та механізмів у неігровій площині для підвищення ефективності

сприйняття матеріалу учнями та зацікавленості школярів у навчальному процесі. Використання гейміфікації на уроках спонукає до усебічного особистісного розвитку учня. Змістова структура навчального матеріалу взаємопов'язана з ігровою специфікою, що потребує майстерного педагогічного потенціалу з боку вчителя. Одним із ефективних методів, що сприяють мовленнєвому розвитку учнів, є ситуативні завдання. Їх основна мета – стимулювання мислення і підвищення інтересу школярів до програмового матеріалу, пробудження їхньої пізнавальної активності [19, с. 24].

Пізнання нових предметів та явищ дійсності може відбуватися по-різному: за допомогою слова, найближчих засобів оточення (картин, схем, моделей, малюнків), а також через безпосереднє ознайомлення з об'єктом (спостереження, перетворення явища або предмета, прослуховування музичних та читання літературних творів). Також уроки української мови можна урізноманітнити введенням інсценізації, рольових ігор, складання діалогів та монологів. Всі ці види робіт спрямовані на розвиток ланцюгової реакції: усне мовлення, письмовий виклад. Мета таких завдань показати, що їх реалізація ґрунтується на особистісній індивідуалізації, оскільки створення вчителем на уроці ситуації як системи для учня з навчальним матеріалом можливе лише за таких умов: урахування власного досвіду особистості та рівня її знань, звертання уваги на вікові особливості, обговорення контексту діяльності та світогляду почуттів мовця [16].

Відчинити учневі двері у світ мови та прищепити йому любов до слова шляхом гейміфікації – означає викликати зацікавленість до її використання та спонукати до користування у різноаспектному вияві у мовленнєвому процесі. Гра вважається визнаним і традиційним методом не лише навчання, а й виховання в цілому. Цінність даного методу полягає в тому, що освітня, виховна та розвивальна функції перебувають у тісному взаємозв'язку безпосередньо саме в ігровій діяльності. Гра як метод

навчання розширює пізнавальні можливості та виховує особистість [63, с. 81]. Задоволення дитячої допитливості, залучення школярів до пізнання оточуючого світу, а також оволодіння способами пізнання зв'язків між явищами та предметами відбувається під час гейміфікації. Головними завданнями мовної гри є розвиток фонематичного слуху, закріплення правильної вимови, тренування мовного дихання та м'язів органів мовлення, виховання плавності мовлення. Під час гри в дитини не лише формується зв'язне мовлення, а й також розширюється кругозір, творча уява, мислення. Учні стає дедалі легше сприймати новий матеріал [45]. Оскільки під час ігрової діяльності задіяні психологічні механізми учня, що сприяють кращому засвоєнню знань, виробленні вмінь та практичних навичок.

Перший механізм – це активні пізнавальні дії учня. Під час навчальної гри кожен може помилитися, але це не є трагедією і не вимагає осуду з боку однокласників чи з боку вчителя. Другий – мотивація діяльності. До гри діти підходять з великим ентузіазмом та захопленістю.

Досвідчені педагоги, які впроваджують гейміфікацію в освітній процес наповнюють уроки української мови чайнвордами, кросвордами, мовними іграми та ребусами. Розв'язування таких видів завдань передбачає вироблення наочно-образного мислення, кмітливості, збагачення активного словникового запасу учнів та повторення раніше вивченого матеріалу. Використання гри на уроці української мови сприяє створенню доброзичливої атмосфери в класі, бадьорому настрою учнів, з'являється стимул до навчання.

Складаючи план до уроку, вчитель має враховувати індивідуальні та вікові особливості здобувачів освіти та обирати такі ігри, які були б зрозумілими та цікавими для кожного. Якщо на початку уроку української мови в учнів з'явиться інтерес до гри, то матеріал, який буде подаватися паралельно з грою також не оминє їхньої уваги. Дитина зрозуміє, що для

того щоб надалі брати участь в грі необхідно розуміти, вчити та запам'ятовувати інформацію, яку надає вчитель.

Одним з видом ігор, які використовуються на уроках української мови є рольові ігри. Головною метою даного виду діяльності є розвиток вміння приймати правильні рішення. В таких іграх проявляється особистість дитини, а також її здібності та перспективи майбутнього.

Такий вид роботи як вікторина досить часто використовується на уроках української мови. Її часто називають грою переможців, оскільки основною метою є змагання, а завдання учнів полягає в тому, щоб швидко та правильно відповісти на як можна більше запитань.

Щоб зробити урок української мови ще цікавішим і ефективнішим учитель використовує кросворди за темами уроку або розділу. Кросворд, з одного боку сприяє глибшому засвоєнню знань учнів, а з іншого – вносить в навчання елементи гри [35 с. 47].

Правильне поєднання гри з навчанням сприяє загальному розвитку учнів, виробленню інтересу до знань та формує бажання вчитися. Гра – це така навчальна діяльність, і якій обов'язково має бути хоча б один із наступних елементів:

- елемент загадки, що зацікавлює та інтригує учнів, розвиває їх творчу фантазію, мобілізує дитячий досвід;
- елемент змагання, що виробляє в учнів лідерські якості та вміння працювати в колективі;
- елемент несподіванки – зникнення, поява, непередбачувані дії під час гри [41].

Гра буде дидактичною лише тоді, коли відбувається поєднання двох елементів: пізнавального та елемента зацікавленості. Ефективність дидактичної гри безсумнівно є дуже високою. Взаємодія вчителя та учнів обумовлена використанням різних ігрових матеріалів. Завдяки цьому навчальний процес відбувається веселіше, легше, а головне – продуктивніше. Під час гри задіяно глибинні психологічні механізми, які

спрямовані на глибоке і міцне засвоєння знань [37].

Під час розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів шляхом гейміфікації на уроках української мови виробляються такі вміння і навички як:

- 1) засвоєння норм української мови: фонетичних, акцентуаційних, лексичних, фразеологічних, морфологічних, синтаксичних та стилістичних;
- 2) переказування та створення тексту в усній та писемній формах;
- 3) збагачення та активізація словникового запасу під час мовно-мовленнєвої діяльності;
- 4) спонукання до творчого потенціалу, інтелектуального розвитку особистості;
- 5) залучення до інноваційних ігрових технологій під час вивчення різних тем;
- 6) використання монологічного, діалогічного, полілогічного мовлення під час ігрової діяльності тощо.

Найпродуктивнішим є такий урок української мови, на якому використано різноманітні форми роботи, де учні мають можливість збагатити урок знахідками своїх творчих шукань. Під час гейміфікації в учнів початкової школи формується звичка сконцентровуватися та самостійно мислити. Діти перестають помічати, що навчаються, захопившись грою, розкривають свій мовно-мовленнєвий потенціал.

Висновки до розділу1

У початковій школі розвиток культури мовлення молодших школярів повинен базуватися на вивченні теорії мови, оскільки саме теорія дає систему базових мовознавчих знань, без яких неможливе вільне і грамотне володіння як мовою, так і мовленням. Розвивати мовлення учнів потрібно паралельно з вивченням теоретичних відомостей про мову, з представленням мови як системи систем, з ознайомленням із закономірностями функціонування мовних одиниць. Однак цей процес не повинен бути

одностороннім, адже практична робота з вибором мовних засобів відповідно до мети висловлювання мотивує до засвоєння теоретичних відомостей, до вивчення мовної системи. Також розвиток мовлення нерозривно поєднується з предметно-продуктивними видами діяльності: дослідницькою, ігровою, трудовою. Мовленнєва майстерність мовця може почати виявлятися вже на рівні граматичної правильності, тобто на першому етапі опанування мови. Засвоюючи літературні норми на всіх мовних рівнях, учень вчиться правильності мовлення, його точності, чіткості, логічності, опановує елементи його стилістичної виразності, збагачує активний словниковий запас. Високий рівень культури мовлення досягається учнями при засвоєнні основних норм літературної мови – орфоепічних, лексичних, граматичних. Культура спілкування є вмінням висловлювати власні погляди, думки, передавати почуття та емоції оточуючим. Для опанування учнями початкової школи виокремлюються певні напрями: засвоєння орфоепічних і граматичних норм сучасної української літературної мови; формування навичок активної роботи зі словом; вироблення вмінь діалогічного висловлювання; набуття навичок монологічного мовлення.

Підвищення рівня мовленнєвої культури школяра початкової освіти передбачає формування в нього вміння орієнтуватися в ситуації спілкування, вміти спланувати зміст свого висловлювання, реалізувати поставлений перед собою задум у мовленнєвій діяльності й контролювати отримані результати. Провідною метою даного дослідження є проаналізувати особливості розвитку зв'язного мовлення молодших школярів шляхом гейміфікації на уроках української мови. Реалізація поставленої мети передбачає: розкрити специфічні властивості зв'язного мовлення, виявити особливості зв'язного мовлення молодших школярів на уроках української мови, з'ясувати значення та роль гейміфікації під час розвитку зв'язного мовлення у початковій ланці освіти на уроках з української мови.

У сучасній лінгводидактичній площині гейміфікація аналізується як у зарубіжних наукових розвідках, так і працях вітчизняних науковців.

Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів шляхом гейміфікації є одним із актуальних питань під час навчання української мови в початковій школі. Гейміфікація як процес реалізації ігрових засобів в неігровому середовищі для впровадження поставлених цілей набуває актуального значення у педагогічному просторі.

Гейміфікація є явищем складним, адже в ній виразно поєднуються основні елементи, що характеризують гру як навчання, і як ігрову діяльність одночасно. Найголовнішим в грі є дидактичне завдання. Його наявність підкреслює навчальний характер гри та спрямованість змісту на пізнавальну діяльність школяра. Під час розвитку зв'язного мовлення молодших школярів шляхом гейміфікації на уроках української мови необхідно поєднувати такі аспекти як: ігровий, навчальний та виховний. Створення ігрової ситуації мотивує учнів на досягнення поставлених завдань. Під час гейміфікації виникає особиста зацікавленість, з'являється творчий потенціал учня, розвивається зв'язне мовлення, що є необхідною складовою у навчальній діяльності.

Цікаво і правильно організований процес навчання запорука гарного засвоєння учнями програмового матеріалу, їх готовність та уміння працювати. Успішне оволодіння навчальним матеріалом з української мови забезпечує свідоме і вільне володіння мовою. Одне із найголовніших завдань початкової школи – навчити учнів змістовно, граматично правильно і стилістично вправно висловлювати думки в усній та писемній формах. Реалізації цього завдання підпорядковані програма середньої загальноосвітньої школи, чинні та альтернативні підручники, навчальні посібники, які містять вправи для розвитку учнів початкової школи.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ УСНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ГЕЙМІФІКАЦІЇ

2. 1. Ігрові вправи для формування навичок культури усного мовлення дітей молодшого шкільного віку

У складній системі взаємодії діяльностей за функціональними ознаками можна назвати пріоритетними такі види, як пізнавальна, ігрова, мовленнєва і комунікативна, оскільки вони супроводжують усі види діяльності дитини. Одним із аспектів інтеракційного підходу до діяльності дошкільника є те, що мовлення завжди входить у будь-яку інтелектуальну чи практичну діяльність. Водночас стосовно дітей дошкільного віку серед пріоритетних, стрижневих і взаємопов'язаних без сумніву є ігрова діяльність. Відтак, вивчення розвитку мовлення дітей дошкільного віку повинно відбуватись насамперед у контексті гри, в ігровій діяльності. За словами Серих Л. В. характером ігрової діяльності визначаються „функції, зміст і засоби спілкування дитини з довкіллям” [61].

У віці з трьох до семи років засвоюються такі види діяльності дошкільника, як-от: образотворча – малювання, ліплення, аплікація, конструювання; трудова; побутова; художня: театральна, художньо-мовленнєва; ігрова: театральна-ігрова, креативно-ігрова, навчально-ігрова, мовленнєво-ігрова; музична: музично-ігрова; пізнавальна: мовленнєва, навчальна, навчально-мовленнєва; комунікативна діяльність: мовленнєво-комунікативна.

Гра є інтерактивною, оскільки для того, щоб грати, дитина повинна взаємодіяти з різними предметами та іншими особами. Вона повинна мати вплив на цю особу або предмет, реагувати на зміни, які вона викликає. Ця діяльність є взаємною, навіть, предмети “реагують”, коли з ними грають. Дитина, яка пасивно дивиться або слухає, не грає. Гра є вільною, спонтанною і невимушеною. Для того, щоб грати, дитина повинна бажати

робити те, що вона робить. Вона може сама обирати собі види діяльності, або ж вони можуть бути запропоновані вихователем, проте дитина повинна робити це вільно.

Гра є відкритою, образною, виразною, творчою, різноманітною. У дитячій грі немає правильних чи неправильних відповідей. У найкращому варіанті немає також переможців і переможених. Коли діти грають, вони зайняті процесом, де все, що вони роблять (якщо це не завдає шкоди їм та оточуючим), є прийнятним і робить внесок до цінності цієї діяльності. Дитина, яка уявляє себе твариною, - грає; дитина, яка складає на комп'ютерній програмі картинку тварин, може не грати. Водночас тільки грою діяльність дитини не обмежується.

Доведено, що оволодіння діяльністю охоплює такі взаємопов'язані між собою базисні властивості особистості: ініціативність, активність, свободу вибору і відповідальність. Дитина усвідомлює себе як індивідуальність тоді, коли може здійснити діяльність за своєю ініціативою й уявити собі її наслідки. Це дитина може зробити тільки завдяки мовленню, яке супроводжує всі види діяльності. У грі дитина спілкується з іншими її учасниками. Гри мовчазної не буває.

Про значимість гри в навчально-виховному процесі згадували такі педагоги, як М. Вашуленко, О. Савченко [44, 59]. Використання гри в школі – один з найкращих засобів, що спрямований на розумовий розвиток учнів та їх виховання.

Питання про використання гри на уроках української мови постає і нині. Часто мовну гру визначають як ситуацію, яка передає реальність і з якої учневі треба знайти вихід, акцентують увагу на використанні елементів гри в ході уроку української мови. Це забезпечує проведення уроку у відповідності до дидактичних та загальнопедагогічних вимог [52, с. 84-85].

На уроках української мови найефективнішими є дидактичні ігри, при використанні яких застосовуються інтерактивні методи навчання. Вони підвищують ефективність сприймання молодшими школярами навчального

матеріалу [10].

За навчально-методичною літературою нами було проаналізовано і відібрано найкращі дидактичні ігри для проведення уроків української мови в початковій школі [18].

В початкових класах використання ігрових технологій пропонуємо під час вивчення таких тем: «Ознайомлююся зі словами – назвами предметів», «Тверді та м'які звуки. Позначення м'якості приголосних», «Розширення уявлень учнів про слово та речення».

Під час вивчення теми «Ознайомлююся зі словами – назвами предметів» на етапі представлення теми та очікуваних результатів доцільно запропонувати гру «Чарівна паличка» з використанням інтерактивної технології «Мозковий штурм»:

Мета гри: навчити учнів розрізняти слова, які відповідають на питання хто? що?, розвивати уяву і творчість, навчитися вільно висловлювати думки.

Порядок ведення гри: спочатку вчитель веде бесіду з учнями про те, що всі предмети в класі зачарувала зла чаклунка, але чари можна зняти, якщо учні в цьому допоможуть. Потім використовується метод «Мозковий штурм», під час якого педагог ставить запитання дітям: «Які слова в класі можна віднести до питання хто? А які до питання що?. Учні по черзі називають слова, які відносяться до поставлених питань [57].

При вивченні теми «Тверді та м'які звуки. Позначення м'якості приголосних» на етапі закріплення знань пропонуємо таку гру, як «Магазин» з використанням інтерактивної технології «Карусель».

Мета гри: виховання культури мовлення, удосконалення навичок над звуковим аналізом слів, розвиток вміння розрізняти м'які та тверді приголосні.

Порядок ведення гри: учні діляться на дві команди – внутрішнє і зовнішнє кола. Їм пропонується віртуальна подорож до магазину, де у першому відділі продаються речі, у назвах яких є м'які приголосні, а у другому – тверді приголосні. Одна група добирає слова, з м'якими приголосним, друга – з твердими. Потім вони обмінюються інформацією та аналізують чи правильно

підібрано слова.

Матеріал для гри: «Звук [т]

1. У назвах якого посуду є звук [т]? (сито, тарілка, салатниця, стакан...).
2. У назвах яких іграшкових тварин є звук [т]? (тигр, кіт, тюлень, кит...).
3. У назвах якого одягу є звук [т]? (шорти, штани, светр, куртка ...).
4. У назвах яких меблів є звук [т]? (стіл, стілець, тумба, сервант ...).
5. У назвах яких овочів є звук [т]? (томати, капуста, картопля ...).
6. У назвах якої техніки є звук [т]? (телевізор, ноутбук, телефон ...) [17].

У 2-му класі ми підібрали ігри на вивчення таких тем: «Звуки і букви. Абетка. Каліграфічне написання малих букв алфавіту», «Утворення прикметників від іменників».

На уроці з теми «Звуки і букви. Абетка. Каліграфічне написання малих букв алфавіту» на етапі актуалізації знань доцільно використати таку інтерактивну технологію, як «Кубик Блума».

Мета гри: розвиток зв'язного мовлення, актуалізація знань про літери та звуки алфавіту.

Порядок ведення гри: вчитель показує учням «Кубик Блума», на гранях якого написано: назви, поясни, поділись, запропонуй, подумай, пригадай. Використовуючи дані слова, педагог задає питання, на яке учень має дати відповідь.

Матеріал до гри:

- 1) Назви синоніми до слова алфавіт (азбука, абетка), буква (літера).
- 2) Пригадай першу й останню букви алфавіту. (А, Я)
- 3) Подумай, скільки всього літер в українській абетці? (33)
- 4) Які букви позначають один звук? Запропонуй приклади.
- 5) Поділись своїми знаннями про букви, які завжди позначають два звуки? (ї, щ)
- 6) Пригадай букви, які позначають голосні звуки? Приголосні звуки?

7) Подумай, яка буква не позначає окремого звуку? (Ь - знак м'якшення.)

8) Назви, який звук позначає перша буква алфавіту? Третя буква? ([а]; [в], [в']) [68].

Гру «Утвори за зразком» пропонуємо під час вивчення теми «Утворення прикметників від іменників».

Мета гри: розвиток мовлення, навчити утворювати прикметники від іменників, повторити правила вживання апострофа.

Порядок ведення гри: вчитель пропонує учням іменники, від яких необхідно утворити прикметники з апострофом, наприклад: корова – коров'ячий.

Матеріал для гри: камінь - ..., риба - ..., ластівка - ..., дерево - ..., хлопець - ..., морква - ..., жаба - ..., солома - ..., дрова - ..., полум'я -

Для 3-го класу нами було відібрано ігри під час вивчення таких тем, як: «Рід іменників», «Речення, закріплення та узагальнення вивченого про речення».

Під час вивчення теми «Рід іменників» на етапі ознайомлення запропоновано гру під назвою «Рід» з використанням інтерактивного прийому «Ажурна пилка».

Мета гри: розвиток культури мовлення, оволодіти розумінням принципу поділу за родовими ознаками, розвиток уваги.

Порядок ведення гри: учитель об'єднує клас у 4 домашні групи. Кожній команді ставить певне завдання:

I – опрацювати групу іменників жіночого роду;

II – опрацювати групу іменників чоловічого роду;

III – опрацювати групу іменників середнього роду;

IV – опрацювати групу іменників у множині.

У класі домашні команди об'єднуються в експертні і представники кожної з них пояснюють засвоєний матеріал іншим групам. Таким чином відбувається обмін інформацією. Наостанок клас об'єднується в коло та підбиває підсумки уроку [8].

Під час опрацювання теми «Речення, закріплення та узагальнення вивченого про речення» на етапі закріплення знань пропонуємо гру «Кольорові речення» з використанням цеглинок LEGO.

Мета гри: формувати вміння працювати з цеглинками LEGO, узагальнення знань про речення, розвиток навичок культури мовлення.

Порядок ведення гри: учитель пояснює учням, що кожен колір цеглинок LEGO означає якусь частину мови (жовтий – іменник, червоний – прикметник, синій – дієслово). Педагог зображує на дошці речення, до якого входять різні частини мови і дає учням завдання – скласти речення з цеглинок.

Матеріал для гри: Мама спекла смачне печиво. Повіяв сильний прохолодний вітер. Вийшло ясне сонце. Тато збудував гарний, великий будинок. Засвітила яскрава маленька зірочка [9].

Для 4-го класу нами було обрано ігри, які доцільно використовувати під час таких тем: «Однорідні члени речення», «Відмінки іменників».

При вивченні теми «Однорідні члени речення» на етапі закріплення знань можна використати гру під назвою «Влучні слова» з веденням інтерактивної технології «Метод Прес».

Мета гри: закріплення знань про однорідні члени речення, розвиток культури мовлення.

Порядок ведення гри: Учитель ділить клас на 4 групи. Кожній з них ставиться запитання, на яке учні мають дати відповідь:

1- ша група – «Я вважаю що...»

2- га група – «...тому що...»

3 – тя група – «...наприклад...»

4 – та група – «Таким чином...»

Отже, учні міркують так: Я вважаю, що вивчені члени речення є однорідними, тому що вони залежать від одного слова і відповідають на одне і теж саме питання, наприклад, «Восени дерева переливаються багряними, жовтими, червоними фарбами».

Вивчення теми «Відмінки іменників» ми пропонуємо розглянути у

процесі гри «Відмінок» з використанням інтерактивного методу «Дерево рішень» на етапі закріплення знань.

Мета гри: навчитись розрізняти відмінки іменників, розвиток культури усного мовлення.

Порядок ведення гри: Клас ділиться на 3 команди, кожна з них отримує своє завдання. Рішення даної проблеми вони записують на своєму «дереві», яке зображено на ватмані. Потім групи міняються місцями і дописують ідеї на деревах своїх сусідів.

Матеріал для гри:

1-ша команда

Які граматичні поняття ви засвоїли під час вивчення даної теми?

Скільки відмінків ви знаєте?

Що нам потрібно знати для того, щоб визначити відмінок іменника?

2-га команда

Чому кожен із відмінків дістав таку назву?

Який відмінок не має питання і чому?

Які питання ви можете поставити до місцевого відмінка?

3-тя команда

Чи можна провідмінити слово, не знаючи назву відмінка? Чому?

Де найчастіше зустрічається клична форма?

Який відмінок має схожі ознаки із називним? [73].

Проаналізувавши та дібравши ігри ми можемо зробити висновок, що їх використання значно полегшує сприйняття навчального матеріалу молодшими школярами. Також, ігрові технології в процесі навчальної діяльності мають вагомий вплив не лише на розвиток розумових здібностей дитини, а й на формування творчих якостей та активний розвиток пізнавальних процесів.

Отже, використання ігрових технологій особливо доцільним є у роботі з учнями початкових класів. Саме для ефективності навчально-виховного процесу вчителям необхідно традиційні форми організації навчання

комбінувати з ігровими технологіями. Ігрові технології на уроках допомагають вчителю активізувати й інтенсифікувати діяльність молодших школярів. Під час проведення уроку з застосуванням ігрових технологій, вчитель повинен вміло управляти емоціями молодших школярів, не нав'язувати своєї думки, а скеровувати їхню активність у потрібне русло. Завдяки ігровим технологіям в класі створюється сприятливий психологічний клімат, активізується навчальна діяльність школярів, підтримується інтерес до навчання. Емоційна забарвленість гри допомагає школярам легше пережити невдачі та подолати труднощі під час навчання. Ігрові технології навчання сприяють розвитку у молодших школярів самостійності, творчості, винахідливості, кмітливості, відповідальності, цілеспрямованості.

2. 2. Модель формування культури усного мовлення школярів на основі гейміфікації

Експериментальне дослідження проблеми розвитку культури мовлення молодших школярів із використанням ігрових засобів передбачало моделювання, що полягає у побудові структурно-функційної моделі суб'єкт-суб'єктної навчальної взаємодії [29, с. 177].

Моделювання дає можливість відтворити, проаналізувати й оцінити основні етапи освітнього процесу, його структурні елементи та особливості поведінки суб'єктів. Наступним важливим етапом є прогнозування результатів упровадження компонентів моделі у шкільну практику.

Поняття модель має латинське походження, що означає спосіб, образ, міру. Попервах термін "модель" використовувався в будівництві та математиці, він мав значення зразка, прикладу, еталону тощо. Із часом термін еволюціонував і став розумітися як теорія, що структурно подібна до іншої теорії, або як об'єкт, який описує теорія [65].

Моделювання розглядається як побудова моделі, дослідження її та

застосування в перевірці істинності знання [11]. Для побудови моделі нашого дослідження необхідно було визначитися з її типом.

У нашому дослідженні ми застосовуємо модель, яка передбачає опис складників процесу, урахування причинно-наслідкових зв'язків між ними. Застосування структурно-функційного моделювання поєднує логічний і змістовий підходи під час педагогічного дослідження, аналіз його результатів. Нами було проаналізовано значну кількість алгоритмів побудови педагогічних моделей. Виходячи із цілей і завдань нашого дослідження, ми зупинилися на таких етапах процесу обґрунтування і побудови моделі:

1. Аналіз процесу розвитку мовлення учнів початкових класів із застосуванням засобів гейміфікації.
2. Обґрунтування теоретичної основи, яка в подальшому сприятиме вивченню проблеми розвитку мовлення учнів початкових класів із застосуванням гейміфікації.
3. Визначення мети і завдання моделі розвитку мовлення учнів 3–4 класів.
4. Окреслення і розкриття змісту методологічних основ моделювання.
5. Конструювання моделі, акцентування уваги на виявленні залежності між основними елементами об'єкта дослідження, визначенням критеріїв оцінки та рівнів дослідження.
6. Застосування експериментальної моделі дослідження.
7. Інтерпретація результатів педагогічного моделювання й аналіз результатів педагогічного дослідження. Вивчення й аналіз науково-методичної літератури дали змогу побудувати модель роботи з розвитку культури мовлення учнів 3–4 класів із застосуванням засобів гейміфікації (схема 2. 1).

Цільовий компонент			
Мета: розвиток культури усного мовлення учнів 3-4 класів із застосуванням засобів гейміфікації	Формування мовленнєво-комунікативних умінь (інформаційно-змістові, структурно-композиційні, граматико-стилістичні, оцінно-перетворювальні)	Підходи: -компетентнісний; -особистісно орієнтований; -комунікативно-діяльнісний; -системно-описовий; -текстоцентричний.	Принципи: <u>Загальнодидактичні:</u> демократизації та гуманізації навчання, мотиваційного забезпечення освітнього процесу, науковості, наступності, систематичності і послідовності, наочності, міжпредметних зв'язків та ін.
			<u>Лінгвометодичні:</u> взаємозв'язку у вивченні всіх розділів шкільної програми, функційно-комунікативної спрямованості у навчанні мови, взаємозв'язку у розвитку усного й писемного мовлення.
Змістовий компонент			
Змістові лінії: -мовленнєва; -мовна; -соціокультурна; -діяльнісна.	Докомунікативний етап: Мовленнєва ситуація. Мотивація. Підготовчі дії. Внутрішній план висловлювання.		Комунікативний етап: I. Усне (писемне) мовлення. II. Сприйняття висловлювання співрозмовником. III. Зворотній зв'язок.
	Структурування висловлювання		
Технологічний компонент			
Форми: -індивідуальна; -парна; -групова; -колективна	Методи: -імітаційний; -конструктивний; -творчий; -комунікативний	Традиційні засоби: слово вчителя; підручники, навчальні посібники; таб-лиці, картини, роздавальний, демонстраційний матеріал.	Засоби гейміфікації
Оцінювально-результативний компонент			
Критерії оцінювання: - інформаційно-змістовий; - мовно-структурний; - емоційно-ціннісний; - поведінково регулятивний.	Рівні навчальних досягнень: - високий; - середній; - низький.		Результат: підвищення рівня розвитку культури мовлення учнів початкових класів.

Схема. 2. 1. Модель розвитку культури мовлення учнів початкових класів із застосуванням засобів гейміфікації (на основі моделі, представленої в [76])

У нашому дослідженні модель розвитку культури мовлення молодших школярів відображає системні зв'язки між структурними компонентами. Ця модель унаочнює процес розвитку культури мовлення учнів і відповідає таким вимогам, як: науковість, прозорість та відкритість будови, зумовленість педагогічним завданням, об'єктивність, відображення найважливіших аспектів досліджуваної проблеми, практична спрямованість, універсальність, єдність традиційних та інноваційних методів та засобів навчання, взаємозв'язок структурних компонентів.

Структура розробленої моделі містить чотири взаємопов'язаних компоненти: цільовий, змістовий, технологічний, оцінювально-результативний.

Охарактеризуємо зміст окреслених вище компонентів, починаючи із цільового. Як зазначено в моделі, метою пропонованої методики є розвиток мовлення учнів із застосуванням засобів гейміфікації. Експериментальна методика ґрунтується на засадах компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, особистісно орієнтованого, системноописового, текстоцентричного підходів.

Компетентнісний підхід спрямований на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей в наслідок чого сформується загальна компетентність людини (інтегрована характеристика особистості).

Основу комунікативно-діяльнісного підходу становить розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, забезпечення мотивації навчальної діяльності; визначення змісту навчання відповідно до мети, розроблення системи вправ на засвоєння теоретичного змісту і, на цій основі, вироблення практичних мовленнєвих умінь. Окреслений підхід до вивчення мови забезпечує усвідомлення учнями комунікативної функції мови. А тому більшість мовних і мовленнєвих вправ за цим підходом мають комунікативне спрямування (створення мовленнєвих ситуацій, розвиток мотивації висловлювань, вироблення вмінь накопичувати і систематизувати мовний матеріал, робота щодо вдосконалення учнівських висловлювань) [40].

Особистісно орієнтований підхід ґрунтується на взаємозв'язку мови і внутрішнього світу особистості та визначає зміст роботи над формуванням умінь самотійно будувати усні і письмові висловлювання залежно від ситуації спілкування.

Функційно-стилістичний підхід реалізує можливість "реалізації мовних одиниць і розвивати вміння доречно використовувати мовні засоби, забезпечити практичне оволодіння усним і писемним мовленням учнями з урахуванням ситуації спілкування" [36].

У роботі з розвитку культури мовлення ефективним є текстоцентричний підхід, згідно з яким визначальною одиницею мови є текст, який "слугує засобом виховання всебічно розвиненої, творчої, національно свідомої, духовно багатой особистості, яка комунікативно виправдано вміє користуватися мовними засобами в усіх сферах суспільної діяльності" [7].

Умовою ефективної реалізації названих вище підходів до розвитку мовлення учнів є дотримання принципів навчання – дидактичних (демократизації та гуманізації навчання, мотиваційного забезпечення освітнього процесу, науковості, наступності, систематичності і послідовності, наочності, використання міжпредметних зв'язків та ін.) та лінгвометодичних (взаємозв'язку у вивченні всіх розділів шкільної програми, функційно-комунікативної спрямованість у навчанні мови, взаємозв'язку у розвитку усного й писемного мовлення, текстоцентризму та ін.).

Принцип взаємозв'язку у вивченні всіх розділів шкільної програми передбачає комплексне вивчення української мови як цілісної системи, оскільки мова є не тільки окремим навчальним предметом, а й основним засобом опанування всіх інших шкільних дисциплін [72].

Функційно-стилістичний принцип передбачає створення сприятливих умов спілкування, максимальне залучення учнів до комунікації (усної, письмової) протягом усього освітнього процесу, особливо на уроках мови та

розвитку мовлення. Принцип взаємозв'язку в розвитку усного і писемного мовлення вимагає усвідомленого вивчення звукової і графічної форми мови у зв'язаності і взаємозалежності шляхом порівняння усного і писемного мовлення. Принцип текстоцентризму визначає текст як найважливішу одиницю у навчанні мови, має бути контекстом функціонування мовних одиниць, предметом вивчення й одиницею мовлення [3, с. 91].

Ефективність розвитку мовлення може бути реалізована через чітку систему формування мовленнєво-комунікативних умінь (інформаційно-змістових, структурно-композиційних, граматико-стилістичних, оцінно-перетворювальних (редагування) [24].

Інформаційно-змістові вміння передбачають розуміння та визначення меж теми, розкривати її з відповідною повнотою; підпорядкування твору основній думці.

Структурно-композиційні вміння полягають у доборі матеріалу для зв'язного тексту; складання плану, систематизації матеріалу, його розташовування у потрібній послідовності.

Граматико-стилістичні вміння охоплюють вміння складати усний (письмовий) текст, користуватися засобами мови відповідно до літературних норм і завдань висловлювання.

Оцінно-перетворювальні вміння – редагування тексту, критична заміна слів у тексті, добір влучніших синтаксичних моделей, найбільш точних слів тощо. У структурі змістового компонента лінгводидактичної моделі представлено зміст курсу української мови в початкових класах, який будується за такими змістовими лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною, діяльнісною.

Мовленнєва – це основна змістова лінія, яка передбачає розвиток усного і писемного мовлення, вміння користуватися мовою як засобом спілкування. Основну увагу приділено розвитку вмінь здійснювати всі види мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо). Також у програмі визначено набуття учнями елементарних знань про культуру

спілкування, усне і писемне, діалогічне і монологічне мовлення, особливості висловлень відповідно до ситуації і мети спілкування. Навчальна діяльність з формування і розвитку в учнів навичок побудови діалогічних і монологічних висловлень (усних і письмових) має здійснюватися на теми, близькі до їхнього життєвого досвіду, які спонукатимуть до говоріння.

Організація роботи з розвитку діалогічного мовлення має відбуватися з опорою на допоміжні навчальні матеріали або без них, відповідно до вікових й індивідуальних особливостей учнів. Мовна змістова лінія охоплює роботу з розвитку в учнів орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних і стилістичних умінь. Це зумовлено тим, що формування в учнів початкових класів знань про мову має пропедевтичний характер. У навчальній програмі чітко зазначено, що основна увага в реалізації мовної змістової лінії має приділятися практичним аспектам, а саме: роботі над лексичним значенням слова, нарощуванню активного і пасивного словникових запасів, розвитку вміння користуватися мовними засобами відповідно до норм літературної мови, удосконалення мовленнєвої діяльності учнів.

Соціокультурна змістова лінія передбачає формування в учнів уявлення про мову як форму виявлення культури українського народу: уміння спілкуватися з людьми різних соціальних статусів і вікових груп, уживати доречні формули мовленнєвого етикету відповідно до прийнятих правил і норм спілкування для вирішення навчальних і життєвих ситуацій. У програмі зазначено, що ця змістова лінія повинна реалізовуватися за допомогою дібраних навчальних текстів, тем для побудови діалогічних і монологічних висловлень, де учні виконуватимуть різні соціальні ролі відповідно до спроектованих учителем життєвих ситуацій, що сприяє успішній соціалізації особистості школяра.

Діяльнісна змістова лінія спрямована на формування в учнів уміння вчитися. У навчальній програмі з-поміж навчально-інформаційних умінь і навичок діяльнісної змістової лінії виокремлено вміння зв'язно, послідовно,

доказово відповідати на запитання і вести діалог. Змістові лінії навчального предмета "Українська мова" реалізуються в тісному взаємозв'язку. Реалізація змістового компонента освітнього процесу охоплює елементарні поняття про мовлення, його типи, жанри і знання про способи діяльності, засвоєння яких здійснюється у процесі виконання вправ різних видів. У процесі навчання української мови та розвитку мовлення робота спрямована на вироблення в учнів мотивації навчання української мови; формування комунікативних умінь; гармонійний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання-розуміння, говоріння, читання і письма); опанування найважливіших функційних складників мовної системи; соціокультурний розвиток особистості; формування в учнів умінь вчитися [72].

У реалізації експериментальної методики нами враховано етапи розвитку зв'язного мовлення докомунікативний і комунікативний.

Докомунікативний етап: виникнення мовленнєвої ситуації – виникнення природніх або штучно створених життєвих обставин, які викликають потребу у висловленні думки; мотивація – усвідомлення мети висловлювання; мовленнєва інтенція (підготовчі дії): вибір адресата мовлення – визначення того, кому призначене висловлювання; заздалегідь продумування стильового оформлення; внутрішній план висловлювання, який визначає його зміст – планування всієї думки (здійснення випереджувального синтез усього тексту); семантико-граматичне структурування висловлювання – добір слів, визначення порядку та граматичне узгодження слів у висловлюванні.

Комунікативний етап: матеріалізація висловлювання (усне або писемне мовлення); сприйняття висловлювання співрозмовником; зворотний зв'язок.

Технологічний компонент лінгводидактичної моделі охоплює форми, методи і засоби, які забезпечують реалізацію навчання української мови та досягнення мети розвитку мовлення учнів. Окрему увагу приділяємо засобам гейміфікації, як важливому складнику нашого дослідження.

Оцінювально-результативний компонент представлений критеріями

оцінювання (інформаційно-змістовий, мовно-структурний, емоційноціннісний, поведінково-регулятивний) та рівнями навчальних досягнень учнів (початковий, середній, високий), які дають можливість перевірити ефективність експериментальної методики.

Отже, методика розвитку культури мовлення молодших школярів із застосуванням засобів гейміфікації – це складна багатовекторна система роботи, яка потребує ґрунтовної організації та підготовки до виконання. Особливість розробленої експериментальної методики передбачала напрацювання системи вправ з розвитку мовлення та розроблення до них відповідної підтримки. Пропонована методика ґрунтується на ретельному доборі, логічному і послідовному викладі навчального матеріалу, належному й зручному структуруванні підтримки з якісним зображенням до пропонованих вправ.

2.3. Організація, проведення педагогічного експерименту та інтерпретація його результатів

Цей розділ присвячений експериментальній частині дослідження. З метою практичного обґрунтування розробленої нами методики формування культури усного мовлення учнів початкової школи за допомогою гейміфікації, було проведено педагогічний експеримент.

Термін «педагогічний експеримент» походить від латинського слова «experimentum», що означає «проба, дослід». Педагогічний експеримент – це науково обґрунтована система організації педагогічного процесу, яка скерована на відкриття нового педагогічного знання, перевірку та обґрунтування наперед розроблених наукових припущень, гіпотез. Якщо припущення підтверджується в педагогічній практиці, науковець робить у відповідності до результатів теоретичні узагальнення, висновки.

Педагогічний експеримент складався з наступних етапів:

- 1) підготовчого;

2) дослідницького;

3) аналізу та узагальнення результатів. У свою чергу до дослідницького етапу увійшли констатувальний та формувальний експерименти.

В нашому дослідженні було застосовано паралельний експеримент: один клас на констатувальному етапі дослідження був контрольним, а інший - експериментальним.

Розпочнемо з опису підготовчого етапу.

Метою експерименту була перевірка ефективності розробленої методики формування культури усного мовлення молодших школярів на основі гейміфікації. Завдання експерименту були представлені такими положеннями:

- перевірити чи забезпечує розроблена на основі гейміфікації методика навчання достатній рівень сформованості культури усного мовлення учнів початкової школи;

- провести апробацію розробленої у дослідженні моделі формування культури усного мовлення молодших школярів на основі технології гейміфікації;

- перевірити ефективність створеного комплексу вправ.

Спираючись на завдання дослідження, ми висунули гіпотезу експерименту: застосування методики, розробленої на основі гейміфікації, сприятиме ефективному формуванню культури усного мовлення у дітей молодшого шкільного віку

Відповідно, потрібно перевірити стан сформованості культури усного мовлення молодших школярів в освітньому процесі, що можна здійснити за допомогою констатувального експерименту, який був проведений на базі Великодимерського ліцеї Великодимерської селищної ради Броварського району Київської області 3-Д клас, класний керівник Нищенко Марія Іванівна. В експерименті брали участь 40 молодших школярів 3-4 класів і 12 педагогів.

Метою констатувального експерименту є виявлення стану сформованості культури усного мовлення дітей молодшого шкільного віку в освітньому процесі. Для дослідження стану сформованості культури мовлення учнів початкових класів доцільними є застосування діагностичних методів і методик, за допомогою яких є можливість визначити особливості прояву досліджуваної якості у молодших школярів, здійснити її кількісну та якісну характеристику. Зважаючи на складові змісту поняття виокремлено критерії та показники сформованості культури усного мовлення учнів початкових класів:

– пізнавальний, який визначається глибиною, повнотою осмислення та міцності знань про культуру мовлення, розуміння доцільності оволодіння цими знаннями. Серед показників є такі: усвідомлення суті культури спілкування особистості, розуміння особливостей та необхідності її прояву під час взаємодії, знання правил, норм і моделей культури спілкування та поведінки.

– мотиваційний, сприяє встановленню відповідності мотивів поведінки учнів з їхніми діями та вчинками, спонукання здійснювати зусилля, спрямовані на самопізнання своїх можливостей, саморозвитку як суб'єктів взаємодії. Показники: свідомо керована діяльність, спілкування та поведінка, на основі відповідних правил і норм, розвиток комунікативних якостей, оволодіння вміння та навичками культури спілкування.

– емоційно-ціннісний, відзначається спрямованістю, стійкістю, дієвістю мотивів, характеризує розвиток свідомості та визначає особистісні цінності, показники наступні: ціннісне ставлення до правил і норм культури спілкування та поведінки, наявність позитивного емоційного відношення до себе та оточення, гуманістична спрямованість у процесі спілкування.

Зазначені критерії та показники були в основі для визначення трьох груп молодших школярів відповідно до високого, середнього та низького рівнів сформованості культури мовлення учнів.

Сформованість високого рівня культури мовлення характеризується

тим, що наявними є:

□ міцні глибокі знання правил, норм і моделей поведінки, сформованість повного обсягу комунікативних умінь і навичок, завдяки яким успішно відбувається спілкування з оточенням;

□ позитивне емоційне відношення до себе та оточення, завжди проявляється уважність, чуйність, толерантність у взаєминах з однолітками, відкритість до діалогу та спільної діяльності;

□ ввічливість, товариськість, доброзичливість, контактність, комунікабельність, самокритичність, вимогливість до себе та оточуючих, адекватна самооцінка, рефлексія.

Для середнього рівня сформованості культури усного мовлення притаманні:

□ фрагментарні знання про культуру спілкування, які усвідомлюються недостатньо, не завжди мають адекватний особистісний смисл, не вмотивовані внутрішніми потребами, прояви культури спілкування зумовлюються певними вимогами, інтересами, під впливом оточення.

□ не завжди регулюються власні почуття, емоції, вчинки та дії, є усвідомлення необхідності дотримання правил і норм, моделей спілкування, але не володіє здатністю оцінити свою поведінку та дії оточуючих відповідно до них, розуміння цінності співрозмовників залежить від ситуації, не виявляє інтерес і повагу до оточення;

□ доброзичливість, уважність, толерантність у взаєминах виявляється не завжди, відносини іноді будуються на поважному ставленні, переважно у ставленні до близького оточення, переважно орієнтуються на власні інтереси, недостатньо гнучкі у ситуаціях взаємодії та орієнтації на співрозмовників, іноді пасивність щодо негативних проявів поведінки оточуючих, певні труднощі при встановленні контактів комунікативного характеру з недостатнім оволодінням вербальними і невербальними засобами спілкування.

Низький рівень сформованості культури усного мовлення

характеризується:

□ неповні знання про правила, норми, особливості спілкування та поведінки, позбавлені системності, переважно не знаходять прояву в поведінці учнів, відсутність в активності з розширення своїх знань і поведінці;

□ неусвідомленість у необхідності дотримання правил і норм культури спілкування під час взаємодії з іншими, нездатність оцінити свою поведінку та дії оточуючих, правила культури спілкування не вмотивовані внутрішньою потребою, часто піддаються впливу інших;

□ байдужість і неусвідомленість цінності оточуючих, не виявляється у взаєминах з однолітками та вчителями ввічливості, тактовності, толерантності, доброзичливості, товариськості, чуйності, не сформовані комунікативні вміння та навички залагоджувати певні конфліктні ситуації, запобігати їм, відсутні вміння здійснювати самоконтроль і саморегуляцію поведінки.

Культура усного мовлення учнів початкових класів має показники та якості, які потрібно сформувати. Серед них виокремлюються: комунікативні вміння, навички та здібності, вміння спілкуватися, вміння слухати співрозмовників, з урахуванням правил і норм культури мовлення, прояв доброзичливості до співрозмовників під час взаємодії та спілкування.

Характеристиками стану сформованості культури усного мовлення молодших школярів в експериментальному дослідженні було виявлення рівнів: комунікативних умінь, навичок і здібностей, які визначалися за тестуванням учнів «Виявлення комунікативних умінь, навичок і здібностей» (див. Додаток А); умінь спілкуватися, які виявлялися під час опитування школярів «Уміння спілкуватися» (див. Додаток Б); умінь слухати співрозмовників за тестом для учнів «Уміння слухати» (див. Додаток В).

Під час констатувального дослідження була сприятлива атмосфера в освітній діяльності, запитання до учнів були чіткими, зрозумілими, потребували короткої відповіді, їх вирішення не займало багато часу.

При виникненні труднощів у школярів у наданні самостійної відповіді, пропонувалася певна послідовність у продумуванні, обмірковуванні питань, а відповідь надавалася згодом. Респондентам пропонувалися питання, які потребували позитивної або негативної відповіді, а потім відбувався підрахунок балів за поданим ключем.

Тестування з виявлення комунікативних умінь, навичок і здібностей молодших школярів було з метою перевірки вмінь і навичок з налагоджування товариських взаємин з вчителем і однокласниками, прагненням до розширення кола спілкування, бажанням виявляти ініціативність у процесі спілкування та взаємодії, участі в спільній навчальній діяльності.

Результати проведеного тестування учнів з виявлення комунікативних умінь, навичок і здібностей подані на рисунку 2.1.

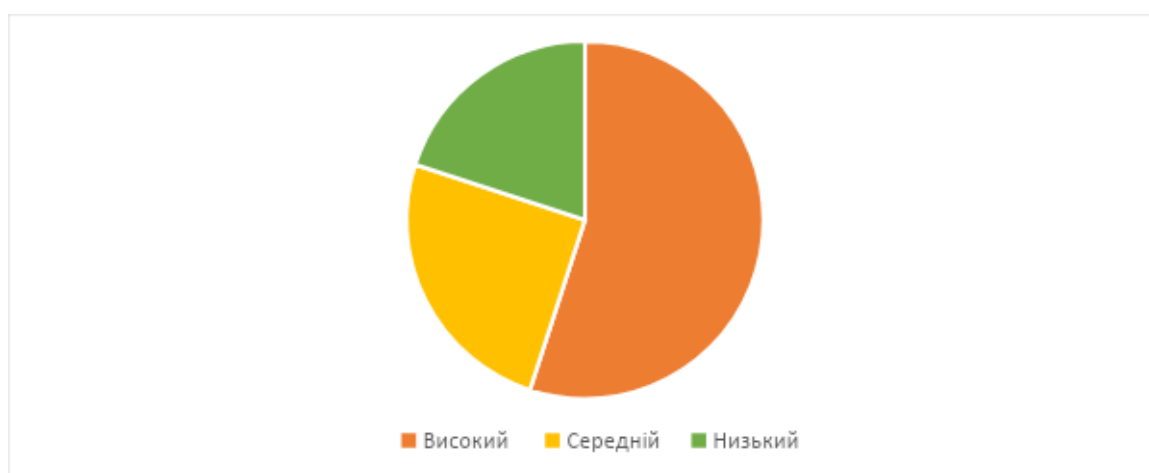

Рис. 2. 1. Результати виявлення комунікативних умінь, навичок і здібностей учнів початкових класів

Відзначимо, що більшість учнів (55 %) демонструють високий рівень володіння комунікативними вміннями, навичками та здібностями, виокремлюються ініціативністю та легкістю в різних ситуаціях спілкування, прагнуть до спілкування в навчальній діяльності. Також, 25% школярів виявляють середній рівень комунікативних умінь, навичок і здібностей, що відзначає їхнє прагнення до спілкування та взаємодії з оточуючими, без обмежень кола співрозмовників, наявність здатності підтримувати контакт

тільки в певних ситуаціях взаємодії. Але 20% респондентів мають низький рівень сформованості комунікативних умінь, навичок і здібностей, вони переважно замкнуті, не прагнуть до спілкування та взаємодії.

Визначення рівня умінь спілкуватися виявлялося під час опитування школярів «Уміння спілкуватися», при цьому відзначався рівень умінь взаємодіяти, контактувати з оточенням, ерудованість, знання правил і норм мовленнєвого етикету, застосування вербальних і невербальних засобів спілкування. Кількісні показники результатів анкетування молодших школярів щодо виявлення їхніх умінь спілкуватися проілюстровано на рисунку 2. 2.

Рис. 2.2. Результати виявлення вмінь спілкуватися учнів початкових класів

Під час проведення експерименту 37,5% учнів початкових класів демонструють високий рівень умінь спілкуватися, приємність та ввічливість у процесі спілкування, трохи менше половини - 45% молодших школярів мають середній рівень, що відзначає їх як уважних і приємних співрозмовників, однак, це залежить від ситуації взаємодії, а 17,5% респондентів знаходяться на низькому рівні вмінь спілкуватися.

Серед важливих якостей культури мовлення виокремлювали та досліджували рівень сформованості вміння слухати співрозмовників за тестом для учнів «Уміння слухати». Запропонований дітям опитувальник дав можливість виявити ступінь уважності, зосередженості та вміння сприймати повідомлення від співрозмовників, співпереживати з ним під час спілкування. Кількісні результати опитування учнями початкових класів

щодо виявлення в них сформованості вміння слухати співрозмовників подано на рисунку 2. 3.

Рис. 2.3. Результати виявлення умінь слухати в учнів початкових класів

Під час дослідження було виявлено, що тільки 20 % молодших школярів мають високий рівень умінь слухати, що характеризує вікові особливості, коли дітям в цьому віці властиво більше висловлюватися, говорити, повідомляти, ніж слухати оточуючих. Також за результатами переважна більшість учнів (55%) демонструють середній рівень умінь слухати, що засвідчує необхідність вчитися під час спілкування краще слухати співрозмовників, проявляти більше уваги до оточення. І 25% респондентів демонструють низький рівень сформованості вміння слухати інших у процесі спілкування.

Метою анкетування «Виявлення доброзичливості у спілкуванні» було визначення рівня прояву доброзичливості дітей під час спілкування та взаємодії, умінь встановлювати та підтримувати контакти з однолітками та незнайомим оточенням. Результати анкетування учнів щодо виявлення у них прояву доброзичливості під час спілкування та взаємодії ілюструє рисунок 2. 4.

Рис. 2.4. Результати виявлення доброзичливого ставлення учнів початкових класів

Отож, кількісні результати анкетування засвідчили тільки 17,5% школярів з високим рівнем прояву доброзичливого ставлення, симпатії до інших, 52,5% учнів початкових класів володіють середнім рівнем прояву доброзичливого ставлення, можуть виявляти нетерпимість до оточення, і 30% респондентів мають низький рівень сформованого доброзичливого ставлення, наявна відсутність довірливих відносин у відношенні до інших.

Результати експериментального дослідження в кількісних даних про виявлення стану сформованості культури мовлення учнів початкових класів представлено на рисунку 2.5.

Рис. 2. 5. Результати сформованості культури мовлення молодших школярів на констатувальному дослідженні

Узагальнені результати констатувального дослідження засвідчили, що 30% учнів початкових класів показали високий рівень сформованості культури усного мовлення. Однак, більшість молодших школярів

володіють середнім (40 %) і значна кількість респондентів низьким (30 %) рівнями сформованості культури спілкування в освітньому процесі.

Відповідно, серед завдань педагога має бути розвиток високого рівня, з використанням відповідних форм, методів і засобів формування культури мовлення учнів. Від активізації педагогічної діяльності вчителя залежать подальші позитивні результати школярів. Відзначимо, що за результатами констатувального етапу дослідження, прослідковуємо вікові особливості молодших школярів у сформованості культури мовлення. Зауважимо, що вчителям доцільно більше уваги надавати врахуванню вікових та індивідуальних особливостей учнів для забезпечення цікавого та захоплюючого освітнього процесу, підтримки прагнення школярів до культури мовлення. Оскільки незначна кількість дітей володіє високим рівнем сформованості вмінь слухати, зважаючи в цьому аспекті саме на їхні вікові характеристики. Враховуючи зазначене, необхідно створити сприятливі педагогічні умови формування культури мовлення учнів початкових класів для досягнення більш високого рівня. Культура мовлення має здатність реалізовуватися через оволодіння досвідом спілкування, що містить складові: операційний і ціннісний досвід, досвід співробітництва, рефлексії, активізації. Операційний і ціннісний досвід можуть реалізовуватися через оволодіння комунікативними вміннями, навичками та здібностями, і більшість дітей показали їхню достатню сформованість, а в подальшому вчитель повинен цей досвід збагачувати та вдосконалювати.

За результатами дослідження досвіду співробітництва прослідковуємо, що більшість школярів мають середній рівень у виявленні доброзичливого ставлення під час спілкування. Необхідно реалізовувати наявні позитивні та ввічливі взаємини між учнями, які базуються емоційній взаємодії та взаємоповазі. Таким чином, завдяки результатам тестування, опитування, анкетування у процесі констатувального експерименту, можемо прослідкувати за станом сформованості культури мовлення молодших школярів в освітньому процесі. Відповідно, результати дослідження демонструють значний потенціал в учнів до формування культури учного

мовлення, оскільки значна кількість з них мають високий рівень сформованих комунікативних умінь, навичок і здібностей спілкуватися та взаємодіяти з оточенням.

Ігри є основною діяльністю для молодших школярів, завдяки ним здійснюються значні особистісні зміни, розвиваються здібності та якості, які сприяють подальшому розвитку та вдосконаленню учнів. Ігри виокремлюються як своєрідна умова осмислення учнями особливостей відносин у спілкуванні, що окреслює необхідність усвідомлювати наявні у процесі гри різні відносини, відповідно відносини школярів до навколишніх предметів і відносини між дійовими персонажами.

Сюжети ігор мають містити інформацію, яка сприятиме введенню учнів у сферу правил і норм культури спілкування та поведінки. Варіанти сюжету ігор окреслюють ґрунтовніше проникнення молодших школярів в осмислення культури спілкування та особистісного розвитку культури учнів початкових класів. Відповідно, у змісті гри виявляється значущі фактори для формування культури спілкування учнів.

Серед специфіки ігрової навчальної діяльності виокремлюється поетапність: □ введення школярів у тему та мету гри, ознайомлення з ігровими правилами, огляд гри в загальному перебігу; □ визначення ігрового сценарію та продумування ігрових навчальних завдань, певних ролей, шляхів вирішення ігрових дій; □ власне проведення ігрових завдань; □ підведення підсумків і обговорення результатів. Найбільш важливими чинниками проведення ігор як складових освітнього процесу виокремлюється: призначення змісту гри, специфіка здійснення комунікації, самореалізація учнів в ігровій діяльності, комунікативний характер ігор [35].

Досить ефективним у процесі формування культури спілкування учнів початкових класів є використання дидактичних, сюжетно-рольових, комунікативних ігор. Метою сюжетно-рольових ігор є визначення певного відношення до конкретних ситуацій, набуття життєвого досвіду в ігрових діях, здійснення навчальної діяльності через емоції, почуття та досвід у грі. Формування культури спілкування в іграх здійснюється через обігрування

ігрових ситуацій спілкування та взаємодії. Ефективними іграми для молодших школярів є обігрування мовленнєвих ситуацій за певними ролями як сюжетно-рольова гра, інсценізація, драматизація. В таких іграх імітуються реальні події, призначаються певні ролі учасникам, надаються можливості для виконання дій як в реальному оточенні [38].

Під час проведення сюжетно-рольових ігор їхня організація відбувається поетапно та має підготовку та планування діяльності, здійснення підготовки та тренування самих школярів, зміна різних видів ігрової навчальної діяльності, проведення ігор в сприятливій атмосфері, у підсумковій частині гри здійснення ґрунтовного аналізу здобутих знань і навичок, продумування комфортного виходу учнів з відповідних ролей.

Серед ефективних засобів формування культури спілкування, розвитку комунікативних умінь, навичок і здібностей виокремлюються комунікативні ігри. Ефективність спрямованості під час взаємодії комунікативних ігор здійснюється в сприятливих умовах спілкування, від школярів потрібно розв'язати ігрове навчальне завдання, метою якого є набуття особистісного значення для дітей [35].

Учитель при вирішенні завдання формування культури спілкування, повинен продумувати та будувати ігри так, щоб була здійснена мовленнєва та комунікативна взаємодія молодших школярів. Особливостями комунікативних ігор у порівнянні з тренувальними вправами, спрямованими на певні вправляння, у комунікативних іграх зосереджується увага учасників на словесному змісті та забезпечується формування мовленнєвих умінь і навичок. Прагнення школярів до спілкування та взаємодії може реалізовуватися через створення вчителем певних комунікативних і мовленнєвих ситуацій, які мають структуру та складаються зі вступу до ситуації спілкування, підтримування розмови, емоційні реакції на співрозмовників, висловлювання власних поглядів і думок, підсумок розмови, що окреслюють одну, домінуючу тему бесіди. Мовленнєві ігри у спілкуванні володіють високим ступенем унаочнення та мають можливості створення та діалогів у реальних ситуаціях під час взаємодії, розвитку

культури діалогічного мовлення. Цілеспрямований характер навчальних ігор передбачає у процесі спілкування застосування здобутих знань, умінь і навичок, маючи на меті їх, активізацію, розвиток і закріплення. Комунікативні ігри в методичному аспекті в своїй основі містять навчальні завдання, які окреслюють певні завдання: словесні, тобто діалогічне мовлення, комунікативні в обміні навчальною інформацією у спілкуванні та діяльнісні, або операційні, невербальні, при виконанні яких відбувається досягнення певного результату зі здобуття потрібної навчальної інформації, вирішується конкретна проблема, створюється спільний план ігрових дій та ін. [35].

У сутності ділових комунікативних ігор прослідковується перехідний етап між освітнім процесом і навколишньою дійсністю, середовищем спілкування. У ділових іграх не виокремлюються обмеження тільки діловим спілкуванням, вони містять елементи міжособистісного спілкування. Комфортний мотиваційний настрій учнів можливо створити, коли відбувається вмале керування процесом проведення ігрових мовленнєвих і комунікативних ситуацій, під час яких визначаються мотиви діалогічного чи монологічного мовлення дітей, розвиваються пізнавальні інтереси, потреби та можливості самостійно висловлювати власні думки та погляди. Звичайно, ігри є тим видом діяльності, який дозволяє учням навчитися спілкуванню, набутти початкових умінь і навичок поведінки серед однокласників, пізнати різноманітні об'єкти довкілля. Завдяки іграм школярі мають можливість успішно здобути відповідні знання з культури спілкування, опанувати культурою мовлення як засобом організації та здійснення спільної навчальної діяльності, планувати власні комунікативні дії. Мовленнєві ігри сприяють слуханню та сприйманню висловлювань співрозмовників, відповідної емоційної реакції на ці висловлювання., зокрема можна пропонувати учням сюжетно-рольові ігри «На прогулянці», «Ми в школі», «У магазині» та ін. Стимулюють розвиток зв'язного мовлення, культуру спілкування учнів початкових класів дидактичні ігри, специфіка методики проведення дидактичних ігор базується на ґрунтовній підготовчій роботі над

змістом гри та мовленнєвою побудовою висловлювань.

Ігрові завдання здійснюються у процесі гри або ігрової ситуації, через які школярі зацікавлюються грою, опановують нові знання та способи комунікативних дій. Потрібно здійснювати комунікативне спрямування на самостійні висловлювання, коли під час гри учасники розуміють думки один одного, з розповіді можуть уявити описувані події, відчують відношення до висловлювань.

Після проведення експеримента нами було проведено ще один зріз результатів сформованості навичок культури спілкування. Результати проведеного тестування учнів з виявлення комунікативних умінь, навичок і здібностей подані на рисунку 2. 6.

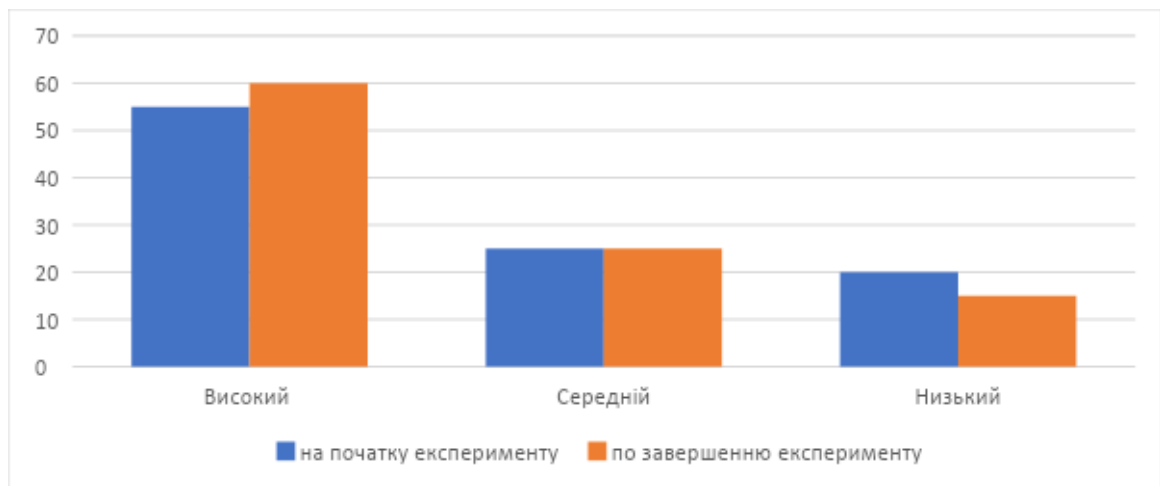

Рис. 2.6. Результати виявлення комунікативних умінь, навичок і здібностей учнів початкових класів

Кількість учнів, що продемонстрували високий рівень володіння комунікативними вміннями, навичками та здібностями, збільшилась на 5 % (60 % порівняно з 55% на початку експерименту) Також, 25 % школярів виявляють середній рівень комунікативних умінь, навичок і здібностей, а кількість учнів, що показали низький рівень зменшилась на 5%.

Кількісні показники результатів анкетування молодших школярів щодо виявлення їхніх умінь спілкуватися проілюстровано на рисунку 2. 7.

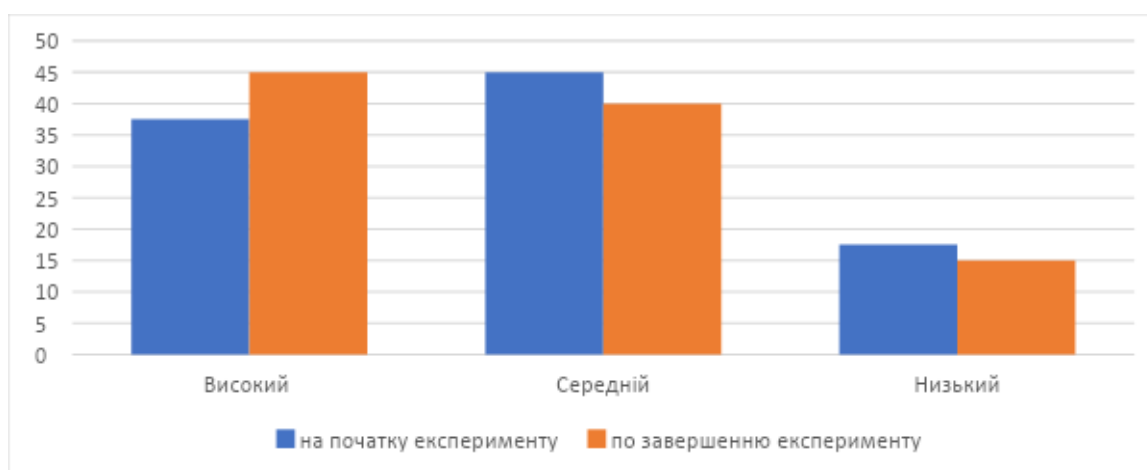

Рис. 2.7. Результати виявлення вмінь спілкуватися учнів початкових класів

Після проведення експерименту 45% учнів початкових класів демонструють високий рівень умінь спілкуватися, приємність та ввічливість у процесі спілкування, 40 % молодших школярів мають середній рівень, що відзначає їх як уважних і приємних співрозмовників, однак, це залежить від ситуації взаємодії, а 15% респондентів знаходяться на низькому рівні вмінь спілкуватися. Таким чином простежується незначне підвищення кількості учнів, що демонструють високий рівень, на відміну від тих, у кого середній та низький.

Кількісні результати опитування учнями початкових класів щодо виявлення в них сформованості вміння слухати співрозмовників подано на рисунку 2. 8.

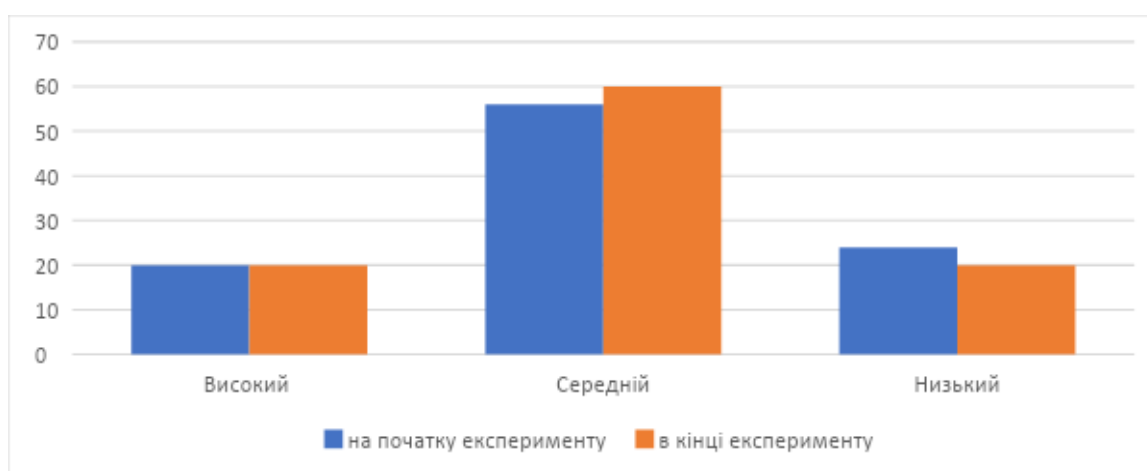

Рис. 2.8. Результати виявлення умінь слухати в учнів початкових класів

Наприкінці дослідження було виявлено, що відсоток молодших

школярів, які мають високий рівень уміння слухати не змінився в результаті експерименту. за результатами переважна більшість учнів (60%) демонструють середній рівень умінь слухати, що засвідчує необхідність вчитися під час спілкування краще слухати співрозмовників, проявляти більше уваги до оточення. І 20% респондентів демонструють низький рівень сформованості вміння слухати інших у процесі спілкування, що на 4 % менше, ніж до експерименту.

Результати анкетування учнів щодо виявлення у них прояву доброзичливості під час спілкування та взаємодії ілюструє рисунок 2. 4. Дані, наведені на діаграмі, свідчать про відсутність змін даного показника в результаті експеримента.

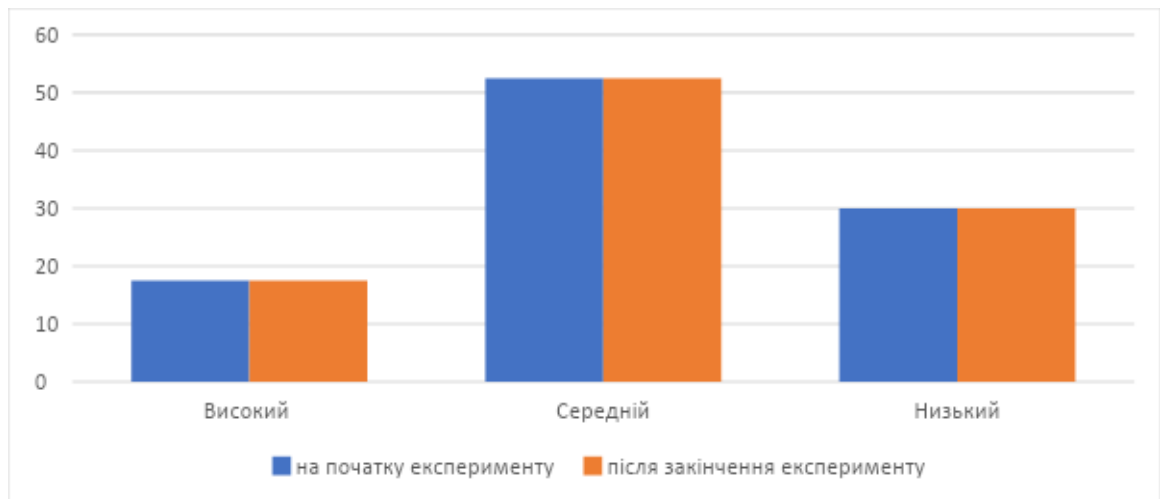

Рис. 2. 9. Результати виявлення доброзичливого ставлення учнів початкових класів

Отож, кількісні результати анкетування засвідчили тільки 17,5 % школярів з високим рівнем прояву доброзичливого ставлення, симпатії до інших, 52,5 % учнів початкових класів володіють середнім рівнем прояву доброзичливого ставлення, можуть виявляти нетерпимість до оточення, і 30 % респондентів мають низький рівень сформованого доброзичливого ставлення, наявна відсутність довірливих відносин у відношенні до інших.

Результати експериментального дослідження в кількісних даних про виявлення стану сформованості культури мовлення учнів початкових класів представлено на рисунку 2. 10.

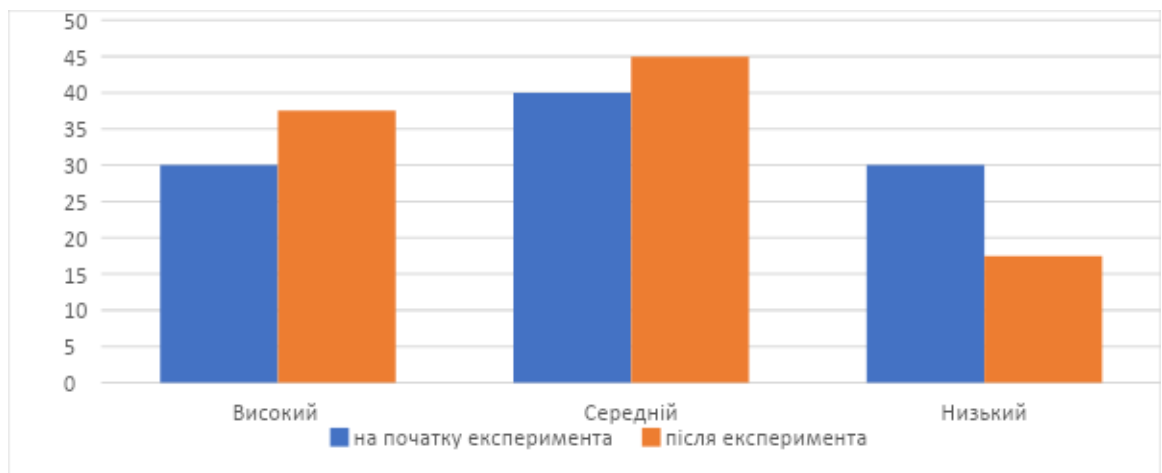

Рис. 2.10. Результати сформованості культури мовлення молодших школярів

Узагальнені результати дослідження засвідчили, що 37, 5% учнів проти 30 % показали високий рівень сформованості культури усного мовлення. Володіють середнім рівнем сформованості культури мовлення 45 % школярів проти 40% на початку експерименту і значно зменшилась кількість респондентів з низьким 17, 5% проти 30%.

З позиції формування культури спілкування учнів початкових класів виокремлюються методи безпосереднього освітнього впливу, які становлять основу цієї групи: приклад, переконання, вправи, заохочення. Звичайно вагома роль в оперуванні цими методами належить вчителю, тому що саме він є взірцем культури спілкування для учнів. У цих випадках необхідним є підтримувати прагнення в дітей самостійно формувати культуру спілкування. Навчальна діяльність учнів повинна здійснювати позитивний вплив на формування їхньої культури спілкування, в ній відбувається ознайомлення з правилами та нормами мовленнєвого етикету, формування вмінь і навичок культури спілкування та поведінки, виконання основних правил взаємодії в колективі. Основна мета освітнього процесу полягає у поступовому спрямуванні молодших школярів на процес самовиховання. У цих випадках необхідним є підтримувати прагнення в дітей самостійно формувати культуру спілкування.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що використання гри на уроках української мови є одним із найкращих засобів, що спрямований на розумовий розвиток учнів та їх виховання. Дидактичні ігри підвищують ефективність сприймання молодшими школярами навчального матеріалу. Завдяки розробленій системі ігор відбувається розвиток усного мовлення здобувачів початкової освіти; удосконалюється культура спілкування; вміння ставити запитання та відповідати на них; висловлювати свої думки та переконувати інших співрозмовників у доцільності розгортання сюжету відповідно до своїх переконань; уміння чути іншого та діяти у відповідності з інструкцією або рекомендаціями учасника-дорослого.

У нашому дослідженні ми застосовували модель, яка передбачає опис складників процесу, урахування причинно-наслідкових зв'язків між ними. Застосування структурно-функційного моделювання поєднує логічний і змістовий підходи під час педагогічного дослідження, аналіз його результатів.

В ході дослідження було проведено педагогічний експеримент, який складався із підготовчого, дослідницького етапів та етапу аналізу та узагальнення інформації. За результатами констатувального етапу дослідження, прослідковуємо вікові особливості молодших школярів у сформованості культури спілкування. Зауважимо, що вчителям доцільно більше уваги надавати врахуванню вікових та індивідуальних особливостей учнів для забезпечення цікавого та захоплюючого освітнього процесу, підтримки прагнення школярів до культури спілкування. Серед завдань педагога має бути розвиток високого рівня, з використанням відповідних форм, методів і засобів формування культури спілкування учнів. Від активізації педагогічної діяльності вчителя залежать подальші позитивні результати школярів. Сприятливими педагогічними умовами формування культури спілкування учнів початкової школи в освітньому процесі є:

- урахування вікових та індивідуальних особливостей молодших

школярів під час спілкування;

- суб'єкт-суб'єктна взаємодія, яка базується на ціннісному ставленні, взаємоповазі до співрозмовників, позитивних емоційних взаєминах;

- дотримання ввічливості, тактовності, правил і норм мовленнєвого етикету у спілкуванні;

- збагачення словникового запасу, його використання під час різних ситуацій спілкування та взаємодії.

Вагома роль у формуванні культури спілкування належить розширенню та збагаченню словникового запасу молодших школярів, дотриманню правил і норм культури спілкування та поведінки.

ВИСНОВКИ

Сучасна методика велику увагу приділяє проблемі розвитку культури усного мовлення молодших школярів. Однак аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних учених показав, що проблема розвитку усного мовлення учнів початкових класів за допомогою гейміфікації потребує теоретичної та практичної розробки. Наше дослідження дало змогу вирішити цю проблему і зробити висновки.

1. Аналіз наукової літератури уможливив глибоке різнобічне вивчення процесу розвитку культури мовлення учнів початкових класів. Культура мовлення є універсальною якістю особистості, її формування відбувається в освітньому процесі та позакласній діяльності. Учні початкових класів повинні вміти підтримувати діалог з вчителем та однолітками, під час якого є можливості спільно вирішувати комунікативні завдання у спілкуванні.

1.1. Процес формування навичок культури мовлення учнів початкових класів здійснюється в залежності від вікових особливостей школярів. Суть культури спілкування базується на мовленнєвій, пізнавальній, емоційній, мисленнєвій, вольовій і мотиваційній сферах психіки особистості. Передумовою для формування культури мовлення молодших школярів є розвиток потреб і мотивів, а позитивне ставлення учнів до мовлення та прагнення спілкуватися знаходиться в основі різноманітних інтересів, їхньої емоційності, чутливості та допитливості

1.2. Робота з розвитку мовлення молодших школярів включає такі напрями: удосконалення звуковимови учнів і підвищення їх мовної культури; збагачення, уточнення й активізація словникового запасу молодших школярів; уміння вживати слова у властивому для них значенні, користуватися виражальними засобами мови залежно від ситуації і мети висловлювання; послідовне й логічне викладання думки; удосконалення граматичного ладу мовлення учнів; оволодіння нормами українського літературного мовлення; засвоєння найважливіших етичних правил

спілкування

1.3. У результаті дослідження з'ясовано теоретико-методичні засади проблеми використання засобів гейміфікації на уроках в початкових класах, що дало змогу сформулювати низку положень, які оптимізували ігрову діяльність і забезпечили системність методики. Результати спостереження за навчальною діяльністю учнів та перевірка контрольних завдань у контрольних і експериментальних класах свідчить про те, що підвищення рівня розвитку мовлення учнів значною мірою залежить від доцільного застосування ігрових засобів.

2. У розробленні експериментальної методики ми керувалися принципами: загальнодидактичними (наочності, посильності, активності, систематичності та послідовності, перспективності і наступності, гуманізації), лінгводидактичними (уваги до матерії мови, до розвитку мовленнєвих органів; розуміння мовних значень; оцінки виразності мовлення; розвитку чуття мови; координації усного і писемного мовлення; пришвидшення темпу навчання), лінгвометодичними (взаємозв'язку у вивченні всіх розділів шкільної програми, функційно-комунікативної спрямованості в навчанні мови; взаємозв'язку розвитку усного і писемного мовлення).

2.1. Обґрунтовано, що сприятливими педагогічними умовами формування культури спілкування учнів початкових класів в освітньому процесі є:

- урахування вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів під час спілкування;
- суб'єкт-суб'єктна взаємодія, яка базується на ціннісному ставленні, взаємоповазі до співрозмовників, позитивних емоційних взаєминах;
- дотримання ввічливості, тактовності, правил і норм мовленнєвого етикету у спілкуванні;
- збагачення словникового запасу, його використання під час різних ситуацій спілкування та взаємодії

2.2. Успішність формування культури мовлення відбуватиметься у

чіткому виборі та поєднанні основних методів освітнього процесу, які стимулюватимуть молодших школярів усвідомлювати необхідність в опануванні вміннями та навичками культури спілкування, формувати позитивну мотивацію до навчальної діяльності, здійснюючи аналіз різних життєвих ситуацій, вирішувати проблемні ситуації під час спілкування тощо. Виокремлюються розповіді, бесіди, повідомлення та інформування про суть і вербальні та невербальні засоби спілкування. У процесі взаємодії молодших школярів пропонуються ігри, дискусії, робота в групах і парах, проектна діяльність та ін.

2.3. На констатувальному експерименті результати демонструють значний потенціал в учнів до формування культури спілкування, оскільки третина з них мають високий рівень сформованих комунікативних умінь, навичок і здібностей спілкуватися та взаємодіяти з оточенням.

Вчителю доцільно збагачувати та вдосконалювати власний методичний досвід, урізноманітнювати форми та методи роботи з формування культури спілкування учнів, і, звісно, самому педагогу бути прикладом культури спілкування. Важливим напрямом в освітньому процесі є спрямовування учнів початкових класів на самовиховання та необхідність підтримувати бажання до самостійного формування культури спілкування. Перспективним напрямком у дослідженні є поглиблення співпраці вчителя та оточення дітей у процесі формування культури спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко Н. Органічне поєднання гри та навчання на уроках української мови в 1 класі спеціальної школи. Початкове навчання і виховання. 2007. №34. С. 28–30.
2. Бабич Н. Д., Герман К. Ф., Скаб М. В. Культура фахового мовлення. Чернівці, 2006. 496 с.
3. Бакум З. Текстоцентризм у сучасній системі принципів навчання української мови. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. Випуск 47. С. 91–94.
4. Боженко О. О. Наступність і перспективність формування культури мовлення у дітей старшого дошкільного віку та учнів початкової школи. Лінгводидактична підготовка та професійний розвиток сучасного вчителя початкової школи: зб. наук.праць. Херсон. 2018. С.107-112.
5. Бондаренко А.К. Дидактичні ігри в школі. Львів : Наука, 2021. 201 с.
6. Варзацька Л. О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів: посібник для вчителів, студ. педінститутів та педучилищ. Житомир: Житомир-РІКО-ПРЕС-РЕКЛАМА, 1995. 128 с.
7. Варзацька Л. О. Навчання мови та мовлення на основі тексту : метод. пос. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. 112 с.
8. Використання ігор на уроках української мови в початкових класах [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://smekni.com/a/173963-6/vikoristannya-gor-na-urokakh-ukransko-movi-v-pochatkovikh-klasakh-6/>.
9. Використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови і літератури – один із напрямів активізації пізнавальної діяльності учнів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://nsportal.ru/shkola/literatura/library/2014/07/20/vikoristannya-interaktivnikh-metodiv-navchannya-na-urokakh>.

10. Використання інтерактивних технологій на уроках української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://infourok.ru/kurovaya-rabota-vikoristannya-interaktivnih-tehnologiy-na-urokah-ukrainskoi-movi-literaturi-izvlasnogo-dosvidu-3925768.html>.
11. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика: Монографія. Д.: Вид-во ДНУ, 2005. 304 с
12. Гейміфікація. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Гейміфікація> .
13. Гончарук Н. Що наше життя? Гра. Контракти. 2012. № 40 — Режим доступу: <http://archive.kontrakty.ua/gc/2012/40/13-chim-pakhnut-remesla.html?lang=ua>
14. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
15. Дидактична гра – засіб розвитку мовлення дітей. URL: <https://vseosvita.ua/library/didacticna-grazasib-rozvitku-movlenna-ditej-169063.html>
16. Дидактична гра як засіб формування звукової культури мовлення. URL: <https://studfile.net/preview/2413066/page:4/>
17. Дидактичні ігри під час вивчення теми «Іменник» в початкових класах. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://tsyhlarusa.blogspot.com/2018/01/blog-post_17.html.
18. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. 450 с.
19. Дідук Г.І. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення відповідно до нових концепцій викладання рідної мови. Українська мова і література в школі. 2000. № 5. С. 24–28.
20. Донченко Т. К. Мета одна, уроки – різні. Урок української. 2000. № 11- 12. С. 14-16
21. Дядікова О. Гра як інструмент: що таке гейміфікація? URL:

<https://mistosite.org.ua/uk/articles/hra-iak-instrument-shcho-take-heimifikatsiia>
(дата звернення: 20.10. 2023).

22. Захарова О., Грузд А. Підвищення якості послуг вищої освіти за допомогою гейміфікації. Наукові праці національного технічного університету. Економічні науки. 2017. Вип. 32. С. 113–122.

23. Збірник ігор з української мови для початкових класів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://vseosvita.ua/library/zbirnik-igor-z-ukrainskoi-movi-dla-pocatkovih-klasiv-171109.html>.

24. Зенченко Т. Ф. Підготовка майбутніх учителів до вивчення прикметника у початкових класах на компетентнісних засадах : дис. ... канд. пед. наук: 13. 00.02. Глухів, 2015. 227 с

25. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти : [навч.-метод. пос.] / автор-упорядник Т. В. Войцях. Черкаси : Черкаський ОІПОПП, 2014. 92 с

26. Капп К. М. Гейміфікація навчання та навчання: ігрові методи та стратегії навчання та виховання. - John Wiley & Sons, 2018

27. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназіях: Навч. посіб. Київ : Ленвіт, 2000. 272 с

28. Кельберер Г. Р. Перспективи застосування принципів ігрофікації у підготовці педагогічних кадрів. Педагогічна освіта і наука. 2014. № 4. С. 144 –147.

29. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів: монографія. Житомир: Рута, 2010. 562 с

30. Корніяка О. М. Мовленнєвий розвиток школярів з різною сформованістю комунікативної культури. Педагогіка і психологія, 2000. 4, 14–21.

31. Корніяка О. М. Оптимальне педагогічне спілкування і його

культура як передумова особистісного і комунікативного розвитку школярів. Психологія: Збірник наукових праць. Київ : Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2001. Вип. 12. 316 –322.

32. Корніяка О.М. Психологія комунікативної культури школяра: Монографія. Київ : Міленіум, 2006. 336с.

33. Красоткіна Н. Яким має бути урок української мови. Початкова школа. 2020. № 7. С. 55-56.

34. Крутій В. А. Активізація навчальної діяльності молодших школярів у процесі використання дидактичних ігор. Автореф. дис... канд. пед. н. – 13.00.09 – теорія навчання. Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2001. 27с.

35. Кудикіна Н., Михайленко Р. Інтелектуальні ігри у навчанні молодших школярів (на матеріалі української мови). Київ : КМІУВ, 1999. 48 с.

36. Кучеренко І. А. Реалізація функціонально-стилістичного підходу на уроках української мови в основній школі URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_60/24.pdf.

37. Лобчук О. Усний переказ як засіб розвитку зв'язного мовлення. Початкова школа. 2002. № 2. С. 23–25.

38. Макаревич О. Гейміфікація як невід'ємний чинник підвищення ефективності елементів дистанційного навчання : наукова стаття. Young Scientist. 2015. № 2 (17). С. 275 –278.

39. Макаренко А. С. Гра. Твори : в 7 т. Київ : Радянська школа, 1954. Т. 4. 366 с.

40. Мандрик Н. В. До проблеми сучасного уроку української мови оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник наукових праць. Наукові записки рівненського державного гуманітарного університету. 2014. Випуск 8 (51). С. 41-47

41. Марховська І. Д. Комплекс розливальних вправ для уроків української мови та читання. Початкова школа. 2007. № 10. С. 15.

42. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови. Київ: Академія, 2007. 360 с.
43. Машина З. Формування комунікативної компетентності учнів. Початкова школа. 2017. № 9. С. 15-17.
44. Методика навчання української мови в початковій школі: Навчально-методичний посібник /За ред. М. С. Вашуленка. Київ, 2011. 364 с.
45. Методичні рекомендації щодо викладання в початковій школі у 2019/2020 навчальному році. URL: <https://osvitoria.media/metodychni-rekomendatsiyishhodo-vykladannya-v-pochatkovij-shkoli-u-2019-2020-navchalnomu-rotsi/>
46. Мироненко О. В. Творча особистість як цілісна людська індивідуальність в умовах компетентнісної освіти. Педагогіка вищої та середньої школи / наук. ред. Бакум З. П. Кривий Ріг : ДВНЗ «КНУ», 2016. Випуск 47. С. 251 –255.
47. Мироненко О.В. Формування мовної особистості майбутнього вчителя початкової школи шляхом реалізації норм літературної мови // Stav, problemyaperspektivypedagogickeho studiaasocialnejprace: zbornikprispevkovzmedzinarodnejvedeckejkonferencie. SlovakRepublic, Sladkovicovo: Vysoka školaDanubius. 2016. 28-29oktobra. С. 56-58.
48. Мироненко О. В., Чкан Л.О. Сторітелінг як лінгводидактична інновація. Science and education: problems, prospects and innovations Materials of the 6th International scientific and practical conference (March 3-5, 2021) CPN Publishing Group, Kyoto, Japan. 2021. P.416-418.
49. Мицька М. Створення інноваційного середовища – шлях до нової української школи. Харків : НТУ «ХПІ», 2017. 130 с.
50. Наумчук М. М. Уроки рідної мови в початковій школі. Тернопіль: ТДПУ, 1999. 48 с.
51. Ница А. Гейміфікація в освіті — Режим доступу: <http://test.ru/2012/12/21/gamification-education/>

52. Нісімчук А. С. Падалка О. С., Шпак О. Т.. Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник. Київ : Просвіта, 2000. 368 с.
53. Петрик О. В. Розвиток і удосконалення мовленнєвої діяльності молодших школярів. Запоріжжя: Дике Поле, 2003. 320 с.
54. Полєвікова О.Б. Аналіз методичних підходів до мовної освіти дітей у контексті словоцентризму. Педагогічні науки. Херсон, 2017. Вип. 75. С.141-146.
55. Полєвікова О.Б. Система творчих вправ як засіб розвитку мотивації до вивчення рідної мови у молодших школярів : автореф. дис. канд.пед. наук: 13. 00.02; Херсон, 2004. 22 с
56. Потапенко О. І. Методика викладання української мови. Київ : Вища школа, 2002. 126 с.
57. Презентація для 3-го класу на тему: "Іменник". [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-dlya-3-go-klasu-na-temu-imennik-4104.html>.
58. Розвиток зв'язного мовлення учнів початкових класів на уроках української мови. URL: <https://xreferat.com/71/5634-1-rozvitok-zv-yaznogomovlennya-uchn-v-pochatkovih-klas-v-na-urokah-ukrans-ko-movi.html>
59. Савченко О. Я. Урок у початкових класах: Навч.-метод.посібник. Київ : Освіта, 2007. 255 с.
60. Сален, К., Циммерман Е. Правила гри: Основи ігрового дизайну. Кембридж: MIT Press, 2003. 688 с.
61. Серих Л. В. Мовленнєво-ігрова діяльність – новітній засіб формування естетичної та мовної культури молодших школярів. Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. Київ : Гнозис, 2008. Додаток 4, том V(17). Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції її до європейського освітнього простору». С. 223-234.
62. Сіранчук Н. М. Учення Л. С. Виготського про мислення та мовлення і методична стратегія розвитку мовленнєвих творчих здібностей молодших школярів. Зб. наук.праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2014. Вип. 66. С. 184-187

63. Слобода О.Р. Творча робота. Інтегрований урок розвитку зв'язного мовлення та позакласного читання. Розкажіть онуку. 1998. № 7. С. 81.
64. Стамблер М. Ігрові технології у громадянських додатках. Контракты. 2012. № 40. Режим доступу: <http://test.ru/2012/11/12/gamificationedu-ngo/>
65. Станкевич Н. Навчально-мовленнєва ситуація у діалогічному мовленні: стратегія моделювання. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2010. Вип. 5. С. 53 –60.
66. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 3. Київ : Радянська школа, 1977. 670 с.
67. Таранік-Ткачук К. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах у 2013-2014 н.р. Українська мова та література. 2013. №15. С.4- 16.
68. Ткаченко І., Кміть О. До проблеми формування граматичної правильності мовлення дітей дошкільного віку на основі гейміфікації. Збірник наукових праць «SCIENTIA», 2023. С. 112 –115.
69. Ткаченко О. Гейміфікація освіти: формальний і неформальний простір/ Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. № 11. С. 303 – 309.
70. Трунова В. А. Лінгвістичні основи формування мовленнєвих умінь. Початкова школа. 2000. №2. С.12.
71. Українська мова. 1-4 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/pochatkovashkola.html>
72. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів: 1 –4 класи (оновлена) URL: <http://mon.gov.ua/withoutSD/Програми/1- ukrayinska-mova-1-4-klas.lyuba.doc>
73. Фрагмент уроку з української мови у 3 класі. Робота з ЛЕГО. Кольорові частини мови. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://vseosvita.ua/library/fragment-uroku-z-ukrainskoi-movi-3-klas-200778.html>.
74. Хом'як І. М. Методика формування мовної особистості. Укр.

мова і літ. в шк. 2006. № 6. С. 70 –72.

75. Хом'як І. Роль середовища у формуванні мовленнєвої культури учнів. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер.: мовознавство. Тернопіль: ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. Вип. 1 (11). С. 112-116.

76. Чупріна О. В. Методика розвитку мовлення учнів початкових класів із застосуванням мультимедійних засобів. Дис. ... канд. пед. наук. Житомир, 2019. 271с

77. Шість кроків до гейміфікації навчання (із прикладами). URL: <https://ain.ua/2017/12/06/6-krokov-do-gejmifikaci%D1%97-navchannya> (дата звернення: 22.10. 2023).

78. Шпачук Л. Дидактичні умови вдосконалення орфоепічних навичок у молодших школярів на уроках рідної мови: методичний посібник. Кривий Ріг: КДПУ, 2011. 74 с

79. Що таке гейміфікація і як вона допомагає розврушити співробітників. Офіційний сайт Запорізької обласної федерації роботодавців, Запорізький обласний союз промисловців і підприємців (роботодавців) «Потенціал». [Електронний документ]. Режим доступу : <http://www.potencial.org.ua/view/news/shcho-take-geymifikatsiya-i-yak-vonadopomagaie-rozvorushiti-spivrobitnikiv.htm>

80. Gartner: Будувати бізнес-процеси будемо граючи. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.management.com.ua/tend/tend394.html>

АНОТАЦІЯ

Науменко А.В. Формування культури усного мовлення в початковій школі на основі гейміфікації. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 013 “Початкова освіта” Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка, 2023 р.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню, розробці та експериментальній перевірці методики формування навичок культури усного мовлення у початковій школі на основі гейміфікації. Увага приділяється також процесу формування культури усного мовлення у початковій школі. У першому розділі розглянуто теоретичні основи успішного формування культури усного мовлення молодших школярів за допомогою гейміфікації. У другому розділі сформульовано методичні, організаційно-педагогічні аспекти формування культури усного мовлення учнів початкових класів за допомогою гейміфікації. Створено підсистему ігрових вправ для формування навичок культури усного мовлення молодших школярів, розроблено модель формування культури усного мовлення.

У даній роботі викладені дослідження основних процесів, описано результати педагогічного експерименту, який підтвердив ефективність впровадження методики із застосуванням технології гейміфікації, яка спрямована на формування культури усного мовлення в учнів початкової школи.

Ключові слова: культура усного мовлення, формування культури усного мовлення, навички культури усного мовлення, технологія гейміфікації, учні початкових класів, педагогічний експеримент.

Додатки

Додаток А

Тест для молодших школярів «Виявлення комунікативних умінь,
навичок і здібностей»

Методика виявляє комунікативні вміння, навички та здібності особистості:

- вміння чітко та швидко налагоджувати товариські контакти з людьми;
- бажання розширити контакти, участь у групових заходах;
- вміння впливати на людей;
- бажання проявляти ініціативу.

Інструкція: Перед вами 10 запитань, на кожне з яких потрібно дати відповідь «так» або «ні».

1. Чи є у Вас потяг до спілкування і знайомства з різними людьми?
2. Чи довго турбує Вас почуття образи на своїх товаришів?
3. Чи багато у Вас друзів, з якими Ви постійно спілкуєтесь?
4. Чи правда, що Вам приємніше і простіше проводити час за книгами або за яким-небудь іншим заняттям, ніж з людьми?
5. Чи легко Ви встановлюєте контакти з людьми, які значно старші за Вас?
6. Чи важко Вам включатися в нові для Вас компанії (колективи)?
7. Чи дратують Вас оточуючі, чи виникає у Вас бажання побути наодинці?
8. Чи подобається Вам постійно бути серед людей?
9. Чи важко Вам проявити ініціативу, щоб познайомитися з іншою

людиною?

10. Чи подобається Вам брати участь в колективних іграх?

Обробка результатів:

Комунікативні схильності: Так – 1, 3, 5, 8, 10. Ні – 2, 4, 6, 7, 9 .

Коефіцієнт комунікативних або організаторських здібностей K – це відношення кількості відповідей, що співпадають з ключем до числа 10: $K = x/10$

Показники, отримані за даною методикою, можуть коливатися від 0 до 1. Показники близькі до 1, свідчать про високий рівень комунікативних чи організаторських здібностей, близькі до 0 – про низький рівень.

Оціночний коефіцієнт (K) – це первинна кількісна характеристика матеріалів випробування. Для якісної стандартизації результатів дослідження використовуються шкали оцінок, в яких тому чи іншому діапазону кількісних показників K відповідає визначена оцінка. Наприклад, у Вас кількість відповідей, що співпали, виявилася рівною 19 за шкалою комунікативних схильностей і 16 за шкалою організаторських здібностей. Користуючись формулою, вираховуємо: $K(\text{ком.}) = 9/10 = 0,9$ Записуємо отримані результати в бланк відповідей і порівнюємо їх зі шкалами оцінок комунікативних та організаторських здібностей.

Шкала оцінок комунікативних здібностей

Коефіцієнт	0-0, 2	0, 3-0, 4	0, 5-0, 6	0, 7-0, 8	0, 9-1
Оцінка	1	2	3	4	5
Рівень	Низький	Нижче середнього	Середній	Високий	Дуже високий

Інтерпретація результатів

Якщо Ви отримали оцінку «1», Вам властивий низький рівень комунікативної діяльності. Для тих, хто отримав оцінку «2», розвиток комунікативних є на рівні нижче середнього. Ви не прагнете до спілкування,

почуваєте себе скуто в новій компанії, у вільний час любите бути на самоті, обмежуєте свої знайомства, важко переживаєте образи. Якщо Ви отримали оцінку «3», для Вас характерний середній рівень комунікативних здібностей. Ви прагнете до контакту з людьми, не обмежуючи коло своїх знайомств. Вам необхідно серйозно зайнятися формуванням і розвитком комунікативних схильностей. Якщо Ви отримали оцінку «4», Вас можна віднести до групи людей з високим рівнем комунікативних здібностей. Ви не губитеся в новій ситуації, швидко знаходите друзів, постійно намагаєтеся розширити коло знайомих. Якщо Ви отримали оцінку «5», Вас можна віднести до групи людей з найбільш високим рівнем комунікативних здібностей, для Вас характерні швидка орієнтація у складних ситуаціях, невимушена поведінка в новому колективі. Ви ініціативні, приймаєте самостійні рішення, відстоюєте свою думку. Ви легко почуваєте себе в незнайомій компанії, любите колективні справи.

Тест «Уміння спілкуватися»

1. Чи любиш ти слухати більше, ніж говорити?
2. Чи завжди ти можеш знайти тему для розмови навіть з малознайомою людиною?
3. Чи завжди ти уважно слухаєш співрозмовника?
4. Чи любиш давати поради?
5. Якщо тема розмови не цікава тобі, чи покажеш ти це співрозмовникові?
6. Чи дратуєшся ти, коли тебе не слухають?
7. Чи є у тебе власна думка з будь-якого питання?
8. Якщо тема розмови тобі малознайома, чи станеш ти розвивати її?
9. Чи любиш ти бути в центрі уваги?
10. Чи є хоча б три предмети, у яких ти добре розбираєшся і маєш міцні знання?
11. Чи гарний ти оратор?

Постав собі по одному балу за відповідь «так» на питання 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11.

Результати:

1-3 бала. На жаль, спілкуватися з тобою у край важко і неприємно. Чи ти мовчун, з якого не витягнеш ані слова, чи ти, навпаки, такий товариський, що оточуючі тебе друзі намагаються уникати с тобою спілкування. Прийми це до уваги!

4-9 балів. Ти, здебільшого, приємний і уважний співрозмовник, хоча іноді буваєш і досить розсіяним. Найчастіше це відбувається тоді, коли ти

не в дусі, однак, саме в цей час ти і не вимагаєш особливої уваги до своєї персони.

9-11 балів. З тобою на рідкість приємно спілкуватися! Друзі просто не можуть без тебе обійтися. Ти – душа будь-якої компанії! От тільки постає питання – чи щирий ти з друзями або просто граєш роль?

Додаток В

Тест «Уміння слухати»

Багато із нас не вміють слухати та не чують, що їм говорять. Є у тебе таке вміння. Дай відповіді на питання цього тесту.

1. Чи не чекаєш ти нетерпляче, поки співрозмовник завершить говорити і дасть висловитися тобі?
2. Чи не поспішаєш ти прийняти рішення до того, як зрозумієш проблему?
3. Чи не чуєш ти лише те, що тобі подобається?
4. Чи не заважають тобі слухати виникаючі по ходу бесіди емоції?
5. Чи не починаєш ти думати про стороннє, коли говорять інші?
6. Чи не запам'ятовуєш ти замість основних моментів бесіди що-небудь несуттєве?
7. Чи не заважає тобі слухати упередження проти співрозмовника або теми бесіди?
8. Чи припиняєш ти слухати, якщо тобі важко зрозуміти предмет розмови?
9. Чи займаєш ти негативну позицію, коли слухаєш?
10. Чи буває, що ти тільки прикидаєшся, що слухаєш?
11. Чи ставиш ти себе на місце співрозмовника, щоб зрозуміти, що змусило його розповідати це?
12. Чи враховуєш ти, що ви зі своїм співрозмовником можете

обговорювати те саме питання з різних аспектів?

13. Чи розумієш ти, що для тебе і твого співрозмовника слова можуть мати різний сенс?

14. Чи намагаєшся ти зрозуміти, чи викликана суперечка розходженням точок зору або ж різною постановкою питання?

15. Коли ти слухаєш іншого, чи уникаєш ти його погляду, чи не дивишся ти в кут або по сторонах?

16. Чи виникає в тебе нездоланне бажання перервати співрозмовника, почати говорити за нього, зробити за нього висновки?

Якщо на всі питання, крім питань 11-14, ти щиро відповів «ні», ти – гарний слухач. Якщо ж у тебе були інші відповіді – тобі потрібно вчитися слухати співрозмовника! Як потрібно слухати? Питання тесту і були переліком порад.

Додаток Г

Анкета «Виявлення доброзичливості у спілкуванні»

1. Вважаєте, що більшість людей дружить з іншими тільки тому, що вони можуть бути їм чимось корисні?
2. Чи охоче пишете друзям довгі листи?
3. Чи вважаєте ви, що люб'язні люди найчастіше фальшиві?
4. Допомогли б ви нетверезій людині?
5. Чи неприємно вам, коли ви змушені відмовити у виконанні чужому прохання?
6. Чи прихильник ви страти?
7. Хотіли б ви бути журналістом?
8. Чи виникає у вас почуття, що інші дивляться на вас насамперед критично?
9. Чи любите ви дітей?
10. Чи вважаєте ви, що гучних собак треба розганяти?
11. Чи впевнені ви в тому, що всі альтруїстичні вчинки на користь друзів мають у своїй основі егоїзм?
12. Чи звертаєтесь ви першим до людей, з якими ще недавно були у сварці?
13. Чи любите ви слухати й розповідати непристойні анекдоти?

Номер питання	Варіант відповіді	
	ні	так
1	1	0
2	0	1
3	1	0
4	0	1
5	1	0
6	0	1
7	1	0
8	0	1

9	1	0
10	0	1
11	1	0
12	0	1
13	0	0

Тепер підрахуйте свої бали:

Ключ: 0-4 бали. Ваше відношення до інших характеризується відсутністю довіри. На підставі свого життєвого досвіду ви прийшли до висновку, що не варто бути доброзичливим, тому що інші цього не оцінять і відплатять злом.

5-9 балів. Ви людина, що хоч й одержує задоволення від спілкування, але не завжди терпима й доброзичлива до інших.

10 і більше балів. Ваше відношення до людей характеризується дійсною доброзичливістю й симпатією. Ви не відштовхуєте від себе тих, хто має інші погляди

Додаток Д

Підсистема ігор для розвитку культури мовлення

За навчально-методичною літературою нами було проаналізовано і відібрано найкращі дидактичні ігри для проведення уроків української мови в початковій школі.

Використання ігрових технологій пропонуємо під час вивчення таких тем: «Ознайомлююся зі словами – назвами предметів», «Тверді та м'які звуки. Позначення м'якості приголосних», «Розширення уявлень учнів про слово та речення».

Під час вивчення теми «Ознайомлююся зі словами – назвами предметів» на етапі представлення теми та очікуваних результатів доцільно запропонувати гру «Чарівна паличка» з використанням інтерактивної технології «Мозковий штурм»:

Мета гри: навчити учнів розрізняти слова, які відповідають на питання хто? що?, розвивати уяву і творчість, навчитися вільно висловлювати думки.

Порядок ведення гри: спочатку вчитель веде бесіду з учнями про те, що всі предмети в класі зачарувала зла чаклунка, але чари можна зняти, якщо учні в цьому допоможуть. Потім використовується метод «Мозковий штурм», під час якого педагог ставить запитання дітям: «Які слова в класі можна віднести до питання хто? А які до питання що?. Учні по черзі називають слова, які відносяться до поставлених питань.

При вивченні теми «Тверді та м'які звуки. Позначення м'якості приголосних» на етапі закріплення знань пропонуємо таку гру, як «Магазин» з використанням інтерактивної технології «Карусель».

Мета гри: удосконалення навичок над звуковим аналізом слів, розвиток вміння розрізняти м'які та тверді приголосні.

Порядок ведення гри: учні діляться на дві команди – внутрішнє і зовнішнє кола. Їм пропонується віртуальна подорож до магазину, де у першому відділі продаються речі, у назвах яких є м'які приголосні, а у другому – тверді приголосні. Одна група добирає слова, з м'якими

приголосним, друга – з твердими. Потім вони обмінюються інформацією та аналізують чи правильно підібрано слова.

Матеріал для гри: «Звук [т]

1. У назвах якого посуду є звук [т]? (сито, тарілка, салатниця, стакан...).
2. У назвах яких іграшкових тварин є звук [т]? (тигр, кіт, тюлень, кит...).
3. У назвах якого одягу є звук [т]? (шорти, штани, светр, куртка ...).
4. У назвах яких меблів є звук [т]? (стіл, стілець, тумба, сервант ...).
5. У назвах яких овочів є звук [т]? (томати, капуста, картопля ...).
6. У назвах якої техніки є звук [т]? (телевізор, ноутбук, телефон ...)

На уроці з теми «Звуки і букви. Абетка. Каліграфічне написання малих букв алфавіту» на етапі актуалізації знань доцільно використати таку інтерактивну технологію, як «Кубик Блума».

Мета гри: актуалізація знань про літери та звуки алфавіту.

Порядок ведення гри: вчитель показує учням «Кубик Блума», на гранях якого написано: назви, поясни, поділись, запропонуй, подумай, пригадай. Використовуючи дані слова, педагог задає питання, на яке учень має дати відповідь.

Матеріал до гри:

- 1) Назви синоніми до слова алфавіт (азбука, абетка), буква (літера).
- 2) Пригадай першу й останню букви алфавіту. (А, Я)
- 3) Подумай, скільки всього літер в українській абетці? (33)
- 4) Які букви позначають один звук? Запропонуй приклади.
- 5) Поділись своїми знаннями про букви, які

завжди позначають два звуки? (ї, щ)

6) Пригадай букви, які позначають голосні звуки?

Приголосні звуки?

7) Подумай, яка буква не позначає окремого звуку? (Ь - знак м'якшення.)

Назви, який звук позначає перша буква алфавіту? Третя буква? ([а]; [в], [в'])

Гру «Утвори за зразком» пропонуємо під час вивчення теми «Утворення прикметників від іменників».

Мета гри: навчити утворювати прикметники від іменників, повторити правила вживання апострофа.

Порядок ведення гри: вчитель пропонує учням іменники, від яких необхідно утворити прикметники з апострофом, наприклад: корова – коров'ячий.

Матеріал для гри: камінь - ..., риба - ..., ластівка - ..., дерево - ..., хлопець - ..., морква - ..., жаба - ..., солома - ..., дрова - ..., полум'я -

Для 3-го класу нами було відібрано ігри під час вивчення таких тем, як:

«Рід іменників», «Речення, закріплення та узагальнення вивченого про речення».

Під час вивчення теми «Рід іменників» на етапі ознайомлення запропоновано гру під назвою «Рід» з використанням інтерактивного прийому «Ажурна пилка».

Мета гри: оволодіти розумінням принципу поділу за родовими ознаками, розвиток уваги.

Порядок ведення гри: учитель об'єднує клас у 4 домашні групи.

Кожній команді ставить певне завдання:

I – опрацювати групу іменників жіночого роду;

II – опрацювати групу іменників чоловічого роду; III – опрацювати групу іменників середнього роду; IV – опрацювати групу іменників у

множині.

У класі домашні команди об'єднуються в експертні і представники кожної з них пояснюють засвоєний матеріал іншим групам. Таким чином відбувається обмін інформацією. Наостанок клас об'єднується в коло та підбиває підсумки уроку

Під час опрацювання теми «Речення, закріплення та узагальнення вивченого про речення» на етапі закріплення знань пропонуємо гру

«Кольорові речення» з використанням цеглинок LEGO.

Мета гри: формувати вміння працювати з цеглинками LEGO, узагальнення знань про речення.

Порядок ведення гри: учитель пояснює учням, що кожен колір цеглинок LEGO означає якусь частину мови (жовтий – іменник, червоний – прикметник, синій – дієслово). Педагог зображує на дошці речення, до якого входять різні частини мови і дає учням завдання – скласти речення з цеглинок.

Матеріал для гри: Мама спекла смачне печиво. Повіяв сильний прохолодний вітер. Вийшло ясне сонце. Тато збудував гарний, великий будинок. Засвітила яскрава маленька зірочка.

Було обрано ігри, які доцільно використовувати під час таких тем: «Однорідні члени речення», «Відмінки іменників».

При вивченні теми «Однорідні члени речення» на етапі закріплення знань можна використати гру під назвою «Влучні слова» з веденням інтерактивної технології «Метод Прес».

Мета гри: закріплення знань про однорідні члени речення.

Порядок ведення гри: Учитель ділить клас на 4 групи. Кожній з них ставиться запитання, на яке учні мають дати відповідь:

- 1- ша група – «Я вважаю що...»
- 2- га група – «...тому що ...»
- 3- тя група – «...наприклад ...»
- 4 – та група – «Таким чином...»

Отже, учні міркують так: Я вважаю, що вивчені члени речення є однорідними, тому що вони залежать від одного слова і відповідають на одне і теж саме питання, наприклад, «Восени дерева переливаються багряними, жовтими, червоними фарбами».

Вивчення теми «Відмінки іменників» ми пропонуємо розглянути у процесі гри «Відмінок» з використанням інтерактивного методу «Дерево рішень» на етапі закріплення знань.

Мета гри: закріпити знання про відмінки іменників, навчитися розрізняти відмінки іменників.

Порядок ведення гри: Клас ділиться на 3 команди, кожна з них отримує своє завдання. Рішення даної проблеми вони записують на своєму «дереві», яке зображено на ватмані. Потім групи міняються місцями і дописують ідеї на деревах своїх сусідів.

Матеріал для гри: 1-ша команда

Які граматичні поняття ви засвоїли під час вивчення даної теми?

Скільки відмінків ви знаєте?

Що нам потрібно знати для того, щоб визначити відмінок іменника?

2- га команда

Чому кожен із відмінків дістав таку назву? Який відмінок не має питання і чому?

Які питання ви можете поставити до місцевого відмінка?

3- тя команда

Чи можна провідміняти слово, не знаючи назву відмінка? Чому? Де найчастіше зустрічається клична форма?

Який відмінок має схожі ознаки із називним? .

Отже, проаналізувавши та дібравши ігри ми можемо зробити висновок, що їх використання значно полегшує сприйняття навчального матеріалу молодшими школярами. Також, ігрові технології в процесі навчальної діяльності мають вагомий вплив не лише на розвиток розумових здібностей дитини, а й на формування творчих якостей та активний розвиток пізнавальних

процесів.

Дотаток Е

Список учнів 3-Д класу

1. Євгенія Б.
2. Матвій Б.
3. Микола В.
4. Валерія В.
5. Злата Г.
6. Максим Г.
7. Дана Д.
8. Іван З.
9. Поліна З.
10. Яна К.
11. Іван К.
12. Софія К.
13. Дар'я Л.
14. Дмитрій Л.
15. Софія Л.
16. Назар Л.
17. Андрій П.
18. Артем П.
19. Мілана П.
20. Іван П.
21. Михайло С.
22. Владислав С.
23. Катерина С.
24. Лілія Ф.
25. Назар Х.
26. Андрій Х.
27. Олександр Х.

**Методичні рекомендації для учителів щодо використання
гейміфікації з метою формування культури усного мовлення учнів
початкової школи**

Проведене дослідження дозволило нам сформулювати методичні рекомендації стосовно формування та ефективного розвитку навичок культури усного мовлення школярів:

- ✓ На уроці української мови гейміфікація подається у вигляді дидактичних ігор, кросвордів, чайнвордів, вікторин, рольових ігор.
- ✓ Система ігор повинна передбачати розвиток мисленнєвих процесів, креативного, абстрактного та асоціативного мислення, орфографічної пильності пам'яті, формування орфографічних вмінь та навичок, формування вміння класифікувати предмети, формування загальних понять про частини мови та вміння працювати з ними.
- ✓ Доцільно використовувати групові завдання, щоб учні могли взаємодіяти і обговорювати в межах своєї команди. При цьому завдання повинні включати діалоги, рольові ігри або обговорення ситуацій.
- ✓ Використання інтерактивних технологій, залучення до уроків ігрових елементів за допомогою інтерактивних дошок, планшетів або комп'ютерних програм сприяє розвитку культури усного мовлення школярів.
- ✓ Важливим є налагодження зворотнього зв'язку - після кожної гри або завдання обговорюйте результати та надавайте конструктивні рекомендації.
- ✓ Підтримуйте індивідуальний підхід, враховуйте відмінності в рівні знань та інтересах учнів, намагайтеся враховувати це при плануванні ігор та завдань.
- ✓ Пам'ятайте, гейміфікація повинна бути не лише захоплюючою, але і спрямованою на досягнення конкретних мовленнєвих цілей.

АНОТАЦІЯ

Науменко А.В. Формування культури усного мовлення в початковій школі на основі гейміфікації. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 013 “Початкова освіта” Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка, 2023 р.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню, розробці та експериментальній перевірці методики формування навичок культури усного мовлення у початковій школі на основі гейміфікації. Увага приділяються також процесу формування культури усного мовлення у початковій школі. У першому розділі розглянуто теоретичні основи успішного формування культури усного мовлення молодших школярів за допомогою гейміфікації. У другому розділі сформульовано методичні, організаційно-педагогічні аспекти формування культури усного мовлення учнів початкових класів за допомогою гейміфікації. Створено підсистему ігрових вправ для формування навичок культури усного мовлення молодших школярів, розроблено модель формування культури усного мовлення.

У даній роботі викладені дослідження основних процесів, описано результати педагогічного експерименту, який підтвердив ефективність впровадження методики із застосуванням технології гейміфікації, яка спрямована на формування культури усного мовлення в учнів початкової школи.

Ключові слова: культура усного мовлення, формування культури усного мовлення, навички культури усного мовлення, технологія гейміфікації, учні початкових класів, педагогічний експеримент.

ABSTRACT

Naumenko A. V. Formation of oral speech culture in primary school based on gamification. Qualification work for the degree of Master's degree in speciality 013 "Primary Education" of the T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Collegium", 2023.

The qualification work is devoted to the research, development and experimental verification of the methodology for the formation of oral speech culture skills in primary school based on gamification. Attention is also paid to the process of forming a culture of oral communication in primary school. The first chapter deals with the theoretical foundations of the successful formation of primary school students' oral culture by means of gamification. The second chapter formulates methodological aspects of the formation of primary school students' oral communication culture through gamification. A subsystem of game exercises has been created for forming the skills of primary school students' oral culture, and a model of forming the culture of oral speech has been developed.

This paper presents a study of the main processes, describes the results of a pedagogical experiment that confirmed the effectiveness of implementing a methodology using gamification technology, which is aimed at forming the culture of oral communication in primary school students.

Keywords: oral speech culture, formation of oral speech culture, skills of oral communication, gamification technology, primary school students, pedagogical experiment.